

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ANGLISTIKY**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Formální a sémantické rysy časových vět

(Formal and semantic features of time clauses)

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Vladislav Smolka, Ph.D.

Autor:

Ludmila Švédová

AJ-D/ZŠ, 6. ročník

České Budějovice, 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Formální a sémantické rysy časových vět“ vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích

21.4.2010

podpis autora

Ráda bych tímto poděkovala panu PhDr. Vladislavu Smolkovi Ph.D. za vstřícné konzultace a podnětné připomínky během práce na mé diplomové práci.

Anotace:

Tato diplomová práce zkoumá formu a význam vedlejších vět časových v současné psané angličtině. Práce se zaměřuje především na škálu časových spojek, způsob a frekvenci jejich užití, přičemž poukazuje na stylistické preference určitých spojek. Diplomová práce se dále zabývá vyjádřením reálných časových vztahů u jednotlivých spojek, sémantickým a gramatickým omezením slučitelnosti časových spojek a predikátů vedlejších či hlavních vět, užitím jednotlivých slovesných časů a jejich chováním v souslednosti časové. Diplomová práce si klade za cíl představit některé výjimky ze zavedených pravidel a poukázat na užití formálně časových vět ve funkci jiných typů vedlejších vět.

Teoretická část práce je založena na studiu relevantní odborné literatury praktická pak na vlastním výzkumu pro nějž jsou materiálem současné autentické texty vyprodukované rodilými mluvčími – ze žánru beletrie, publicistiky a odborné literatury.

Abstrakt:

This Diploma thesis investigates the form and meaning of time clauses in present written English. The thesis focuses mainly on the area of time conjunctions, the mode and frequency of their application and it refers to stylistic preferences of certain conjunctions. The Diploma thesis deals with rendering of real time relations by particular conjunctions, semantic and grammar limitations of using some conjunctions with some predicates' forms of main or subordinate clauses, using of tenses and their behaving in sequence of tenses. Diploma thesis sets itself an aim to point out some exceptions of using rules and show some examples of using time clauses functioning as different types of subordinate clauses.

The theoretical part of the thesis is based on study of relevant literature, the practical part then is based on my own investigation for which the present written materials made by native speakers from different styles to represent both the formal and the informal English (novels, academic prose and newspapers) were used.

OBSAH

Úvod	7
Seznam zkratek	9
I. Teoretická část	10
1. Základní pojmy	10
1.1 Spojky jako slovní druh	10
1.2 Souvětí	11
1.3 Vedlejší věty	12
1.3.1 Vedlejší věty příslovečné	13
2. Časový systém v rámci časových vět	15
3. Spojky časové	17
3.1 Dělení spojek	17
3.2 Možné významy spojek – nejen časové	18
4. Charakteristika časových spojek	21
4.1 Spojky vyjadřující současnost	21
4.2 Spojky vyjadřující předčasnost	23
4.3 Spojky vyjadřující následnost	24
4.4 Spojky určující hranici děje	25
II. Praktická část	26
1. Cíle a metodika	26

2. Škála užitých časových spojek	28
2.1 Spojky jednoduché	28
2.1.1 As	29
2.1.2 After	32
2.1.3 Before	33
2.1.4 Once	34
2.1.5 Since	35
2.1.6 Until/till	36
2.1.7 When	39
2.1.8 Whenever	41
2.1.9 While	42
2.2 Spojky složené	46
2.2.1 As soon as	46
2.2.2 As long as	47
3. Četnost výskytu spojek s ohledem na jednotlivé funkční styly	48
3.1 Beletrie	48
3.2 Publicistika	48
3.3 Odborná literatura	49
 Závěr	 50
Summary	51
Seznam použité literatury	53

Úvod:

Podle morfologické typologie jazyků se angličtina řadí k tzv. jazykům analytickým, které jednotlivé gramatické tvary a funkce vyjadřují především používáním pomocných slov. Naproti tomu čeština se řadí k jazykům syntetickým, tedy k jazykům, pro něž je charakteristické užívání široké škály afixů a rozvinutá flexe jak časování tak skloňování k vyjádření jednotlivých gramatických tvarů. Zatímco angličtina úzkostlivě dbá na pevný pořádek slov ve větě a každý přesun větného členu s sebou nese také změnu významu věty, čeština si oproti tomu může dovolit jednotlivé větné členy libovolně přesunovat aniž by tím byl ovlivněn obsah sdělovaného. Srovnajme *Peter loves Mary.* (*Petr miluje Marii.*) *X Mary loves Peter.* (*Marie miluje Petra*) Oproti tomu v češtině díky afixům a skloňování můžeme umístění podmětu a předmětu libovolně proměnit *Petr miluje Marii.* *X Marii miluje Petr.* aniž by věta ztratila obsah, který chce sdělit.

Podobně se tyto dva jazyky liší při užívání vedlejších vět časových. Co se týká časového systému shodují se samozřejmě oba jazyky ve třech základních časových rovinách minulost, přítomnost a budoucnost, angličtina jde však v tomto mnohem dál. Anglická slovesa nemají kategorii vidu na rozdíl od češtiny, takže dokonavost a nedokonavost je nutno vyjadřovat jinými jazykovými prostředky mezi něž patří také průběhové tvary jednotlivých časů. Navíc kromě základních slovesných tvarů má angličtina také tzv. čas předminulý, předpřítomný a předbudoucí, pro jejichž vyjádření při překladu se čeština musí omezit na své tři časy a pomoci si následně dalšími větnými členy. Co se týká vedlejších vět časových angličtina má pro jejich užívání například jasné pravidlo, že po časových spojkách nelze užít budoucí čas a je třeba jej vyjádřit jiným způsobem. Oproti tomu čeština, toto omezení nemá. *I will tell him, when he comes.* *Řeknu mu to, až přijde.*

Vedlejší věty časové (T-V) bývají uvozovány časovými spojkami (t-conj.) označujícími několik časových vztahů – současnost dějů věty hlavní a věty vedlejší, děj věty vedlejší předcházející ději ve větě hlavní, děj věty vedlejší následující po ději věty vedlejší a také časovou hranici děje ve větě hlavní (Dušková 2003:628). Na druhou stranu ovšem na VV, které se na první pohled dají klasifikovat jako T-V uvozené správnou t-conj. mohou mít lehce posunutý, rozšířený či případně zcela jiný význam než časový → *She is happy as long as her mother is* = Je šťastná dokud je šťastná její matka – tato věta vyjadřuje na jedné straně dva děje probíhající současně, tedy vztah časový a na druhé straně podmínkový vztah, neboť podmínkou pro to, aby byla šťastná, je VV – tedy štěstí její matky. Některé spojky tak mohou

vyjadřovat několik podřadných vztahů najednou a je tedy obtížné stanovit hranici mezi typy VV.

Předkládaná diplomová práce podává přehled užívání T-V v současné angličtině na základě studia textů rodilých mluvčích. Stejně jako jiné jazykové jevy mají i T-V a v nich užívané t-conj. svá jasně daná gramatická pravidla z nichž existují jisté výjimky. Tak například spojka *until* tvoří hranici děje ve větě hlavní a to konečnou hranici, tedy bychom předpokládali užití telického slovesa, které ukončí děj věty hlavní. V případě - *You won't go out until you feel better* = Nepůjdeš ven, dokud se nebudeš cítit lépe. -je však užito atelického nedynamického sloveso. Hranicí ukončující děj věty hlavní je v tomto případě počátek děje atelického slovesa ve větě vedlejší. Cílem této práce je najít a poukázat na rozdíly v užívání vedlejších vět časových. Vedlejší věty jako takové se dělí na různé druhy. Tato práce chce poukázat na přesahy v užití jednotlivých T-V do ostatních druhů vět vedlejších například vět podmínkových, srovnávacích atd.

Teoretická část práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola vymezuje pojmy, které jsou pro téma diplomové práce podstatné, jako jsou spojka, souvětí, vedlejší věta apod. Druhá kapitola se pak zabývá užitím časového systému v časových větách, přičemž poukazuje na zdůvodnění použití některých slovesných tvarů. Třetí kapitola se následně věnuje časovým spojkám, přičemž je rozdělena do dvou podkapitol. První se zabývá dělením spojek dle různých aspektů jako je forma spojky či typ T-V následující po dané spojce. Druhá podkapitola pak zachycuje různé významy (nejen časové) daných spojek. Ve čtvrté kapitole jsou uvedeny charakteristiky jednotlivých spojek, jejich omezení sémantické či gramatické slučitelnosti s jednotlivými predikacemi vět hlavních či vedlejších. Jednotlivé spojky jsou rozděleny do podkapitol podle typu časového vztahu VV a VH, který vyjadřují.

Praktická část práce je uvedena kapitolou věnovanou cílům a pracovním postupům při provádění výzkumu. Druhá kapitola se následně zabývá škálou časových subordinátorů jak je sebrána ze zkoumaných materiálů. Cílem této části je poukázat jednak na funkčně stylistické preference jednotlivých spojek, dále pak zachytit nejčastější užití dané spojky a následně poukázat na odchylky v jejím užívání. Kapitola je rozdělena na podkapitolu spojek jednoduchých a spojek složených. Každá spojka má vymezen vlastní úsek. Třetí kapitola obsahuje pouze stručné statistiky získané ze sebraných vzorků aby poukázala na četnost užití spojek z úhlu, který není uveden v předchozí kapitole.

Seznam zkratk:

T-V	vedlejší věty temporální
t-conj.	časové spojky
VH	věta hlavní
VV	věta vedlejší
V _t	telické sloveso
V _{at}	atelické sloveso
V _{fin}	věta finitní
V _{nfin}	věta nonfinitní

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Základní pojmy

1.1 Spojky jako slovní druh

Angličtina podobně jako čeština rozlišuje slovní druhy – podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa, příslovce, předložky, spojky a citoslovce, avšak místo kategorie částic vyděluje jako samostatný slovní druh tzv. determinátory, kam patří např. členy.

Zatímco čeština dělí slovní druhy na ohebné a neohebné (ohebné je možno skloňovat a časovat), angličtina má tzv. otevřené a uzavřené slovní kategorie. Tzv. *open word classes* zahrnují podstatná jména, přídavná jména, slovesa (pouze významová, kategorie tzv. pomocných sloves je uzavřená) a příslovce – tedy kategorie slov, u nichž je možné postupně slovní zásobu rozvíjet a obměňovat, zatímco tzv. *closed word classes* zahrnují např. číslovky, zájmena, předložky apod. a jejich slovní zásoba se mění jen zcela výjimečně.

„Spojky jsou neohebný slovní druh s funkcí spojovat věty, případně větné členy, přičemž vyjadřují jejich vzájemný gramatický a sémantický vztah“ (Dušková 2003:303). V angličtině patří spojky k uzavřeným kategoriím slovních druhů.

Podle funkčního dělení spojek rozlišujeme spojky souřadné (*and, but, or, for*) – mají za úkol spojovat na sobě nezávislé větné členy či věty hlavní, a spojky podřadné neboli subordinátory (*when, while, that, because, after, as, as though, since, if, although, whereas, as far as, whenever...*) - připojují závislé větné členy k větným členům řídícím, či věty vedlejší k řídícím větám hlavním. Angličtina jako souřadné spojky rozlišuje pouze čtyři výše uvedené, ale dalším způsobem spojení užívaným v rámci souřadných vztahů jsou tzv. korelační spojkové dvojice (*either...or, both...and, not only...but also, neither...nor, as...as, not so...as, so...that, aj.*). Systém, kterým fungují tyto spojkové dvojice je tento: v každé větě souřadného souvětí či u každého větného členu v souřadném vztahu stojí jedna korelační spojka.

→ *He neither swims nor skates. Ani neplave ani nebruslí. Not only Peter but also Mary failed the exam. Nejen Petr, ale ani Marie nezvládla zkoušku.*

Obvykle se spojky ještě dělí na jednoduché – tvořené jedním slovem (*and, but, when, before, till, whereas, although, since, if, whenever, because, that, while,...*) a složené – tvořené spojením slov (*as if, as soon as, in case that, so that, except that, as recently as, by the time that, as far as,...*). Pro předkládanou diplomovou práci jsou zkoumaným materiálem spojky podřadné. Jako prostředky subordinace (vztahu podřízenosti vět vedlejších vůči větám hlavním) fungují také vztažná zájmena, tázací slova a inverze (Dušková 2003:593).

1.2 Souvětí

Systém osvojování rodného jazyka začíná od slabik, jež jedinec postupně skládá ve slova, která slyší od svého okolí. Stejným způsobem postupně sestavuje jednoduché věty navazováním slov a nakonec spojováním jednoduchých vět vytváří i souvětí.

„Souvětí je syntaktickosémantická jednotka skládající se ze dvou či více vět.“ (Dušková 2003:588) Souvětí se rozděluje na souřadná a podřadná. Souvětí souřadná se skládají z několika na sobě nezávislých rovnocenných vět a jejich pořadí v rámci souvětí je pevné. → *He cried out in terror and woke instantly, his big toe throbbing with heat* Vykřikl hrůzou a okamžitě se probudil, jeho palec pulzoval horkem (Bainbridge 2002:11). Souvětí podřadná jsou tvořena větou řídící a vůči ní stojí podřízená věta vedlejší. → *The next morning he'd risen early, which was a bad sign, he being awake and not yet noon.* Příštího rána vstal brzy, což bylo špatným znamením, on je vzhůru a ještě není poledne (Bainbridge 2002:14). Vztah souřadnosti je možné uplatňovat mezi větším počtem členů, kdežto vztah podřadnosti se vždy vztahuje na dva členy – řídící a podřízený. Souvětí může však obsahovat více hlavních vět (VH) a na nich závislé věty vedlejší (VV), taková souvětí jsou nazývána složená. Předkládaná diplomová práce se zabývá v rámci souvětí výhradně vztahy podřadnými.

1.3 Vedlejší věty

Vedlejší věty jsou členy subordinace ve vztahu k větám řídícím. Nemohou stát samostatně, ačkoli jsou platnými větami s podmínkem a přísudkem, nedoplňují-li svou řídící větu, zní neúplně a postrádají tak svůj význam. Vedlejší věta, která je podřízena konkrétní větě hlavní, se může zároveň stát větou hlavní, již je podřízena další věta vedlejší a to vše v rámci jednoho souvětí.

V rámci anglických gramatik se v souvislosti s VV setkáváme s pojmy „dependent clauses“ a „subordinate clauses“. Obecně gramatiky dávají přednost termínu „dependent clause“ coby označení VV.¹

„Přihlédneme-li k tomu, jak je závislá věta uvozena a k její funkci ve větné struktuře, můžeme rozlišit vedlejší věty obsahové, vedlejší věty vztahné a vedlejší věty příslovečné“ (Dušková 2003: 594).

Na počátku obsahové VV stojí obvykle spojka *that* případně tázací slovo. Funkcí toho typu VV je vyjádřit obsah toho, co je v řídící větě pouze naznačeno obecným výrazem, na němž VV závisí. Obsahové věty představují závislé věty oznamovací, tázací, zvolací a přací. → *...Antoine Lasalle, the archetypal French hussar, who declared that any hussar not dead by the age of thirty was a blackguard...* Antoine Lasalle, typický francouzský husar, který prohlásil, že jakýkoli husar co nezemře do třiceti let je lump (Haythornthwaite 2001:21). U VV vztahných je výrazem vyjadřujícím vztah subordinace vůči VH vztahné zájmeno případně příslovce a výrazy *-ever* (*who, which, what, when, where, how, why, whenever, whoever, wherever, ...*apod.). Podle funkce již plní VV vztahná v rámci souvětí rozlišujeme vztahné věty substantivní a vztahné věty adjektivní. → *A half dozen new bridges were built across the Ebro river, which divides this 2,000-year-old city...* Přes půl tuctu nových mostů bylo postaveno přes řeku Ebro, která rozděluje tohle 2000 let staré město. (IHT, Nov4, 2008:1) „Vedlejší věty příslovečné jsou uvozeny spojkami (kromě *that*) a mají funkci příslovečného určení. Na rozdíl od vztahných zájmen, která indikují pouze životnost nebo neživotnost antecedentu, vyjadřují spojky svou sémantikou, o jaký vztah mezi větou řídící a větou závislou se jedná“ (Dušková 2003:594)

¹ Zatímco například Bieber striktně užívá označení „dependent clauses“ pro všechny typy VV obecně a termín „subordinate“ užívá pouze v rámci VV příslovečných, Quirk oproti tomu termín „subordinate clauses“ užívá pro všechny typy VV.

1.3.1 Vedlejší věty příslovečné

VV příslovečné jsou tedy uvozeny spojkami a jak již bylo výše uvedeno příslovečné věty jsou větnou realizací příslovečných určení. Podle vztahu, který podřadící spojka udává rozlišujeme VV příslovečné místní, časové, způsobové, příčinné, zřetelové, a prostředkové. VV příslovečné mohou mít iniciální či finální pozici vůči VH. → *Mr Phillips's mood lifts slightly whenever he sees that the coast is clear.* (Lanchester 2001:35) *When an adult shouted at them, they ran home.* (Lanchester 2001:4) Některé příslovečné věty mají mediální pozici, obvykle jsou to věty krátké, neslovesné a fungují jako vsuvka. → *A man who, if necessary, can make certain Evan Kendrick is given the truth.* (Bieber 1999:830)

Na počátku VV místních stojí, na rozdíl od ostatních vět uvozovaných spojkami, relativa *where* a *wherever*. Tento typ vět je přechodem mezi VV příslovečnými a VV vztahnými fungující jako přívlastek k vypuštěnému obecnému označení místa → *I found my notebook (in the place) where I had left it.* (Dušková 2003:627)

T-V se řadí mezi věty příslovečné. Jak už bylo výše uvedeno příslovečné věty jsou větnou realizací příslovečných určení a v případě vedlejších vět pak jde o to, specifikovat časové ukotvení děje věty hlavní. T-V jsou obvykle uvozovány časovými spojkami *as*, *as long as*, *when*, *whenever*, *while*, *after*, *as soon as*, *directly that*, *immediately that*, *the moment that*, *no sooner...than*, *once*, *until*, *till*, *since*, *hardly...when*, z nichž některé mají užití úzce omezeno, jinými je možno vyjádřit několik časových rovin.

Funkcí VV způsobových je vyjádřit způsob či míru děje ve VH. „Podle toho jak se způsob a míra děje nebo míra vlastnosti vyjadřuje dělí se VV způsobové na věty srovnávací a účinkové.“ (Dušková 2003:630) Věty srovnávací se dělí na vyjádření vlastního způsobu a vlastní věty srovnávací. Věty vyjadřující vlastní způsob jsou obvykle uvozeny spojkami *as*, *as though*, a *as if*. Vlastní věty srovnávací jsou obvykle uvozeny spojkou *than*, nebo VH i VV obsahují korelativní výrazy *as...as*, *not as (so)...as*, *the...the*. VV účinkové vyjadřují skutečný nebo možný výsledek děje označeného členem VH. Jsou uvozeny spojkou *that*, přičemž ve VH je korelativ *so* či *such*.

VV příčinné se dělí na věty vyjadřující vlastní příčinu, věty účelové, věty podmínkové a věty přípustkové. Věty vyjadřující vlastní příčinu mají tyto základní spojky *because*, *as*, *since* a *for*. Věty účelové jsou nečastěji vyjadřovány účelovým infinitivem. V případě užití VV je tato uvozena spojkami *in order that*, *so that* či *that*. „V záporných účelových VV se vyskytují spojky *lest* a *in case*.“ (Dušková 2003:637) VV podmínkové

vyjadřují vztah příčiny a následku. Na rozdíl od věty vyjadřující vlastní příčinu, věta podmínková vyjadřuje možnost realizace závisující na splnění podmínky. VV podmínkové jsou uvozovány spojkami *if, unless, provided that, providing that, given that* a pod. VV přípustkové mohou jednak popřít podmínku ve VV, pak jsou tyto věty uvozeny spojkami *although, though*, někdy také *while* a *whereas* a výjimečně *if*, nebo mohou vyjádřit krajní okolnost, za níž je ještě možné aby se obsah VH ještě uskutečnil, v tom případě na jejich počátku obvykle stojí spojky *even if* a *even though*.

2. Časový systém v rámci časových vět

Jak již bylo zmíněno v úvodu, angličtina má pro užívání časových vět jistá pravidla – jako je např. užití času přítomného namísto budoucího v T-V. Stejně tak jsou některé spojky omezeny co se týká používání časů – např. u *when* dochází se změnou slovesného tvaru a typu slovesa ke změně časové roviny, kterou vyjadřuje. Pro práci s VV uvedenými v této práci je třeba si uvědomit několik věcí:

Existuje rozdíl mezi telickými (*come, drive, begin, enter, deliver,...*) a atelickými slovesy (*see, rain, go, work, write,...*).² S tím souvisí také rozdíl při užití slovesných tvarů prostých a tvarů průběhových v rámci těchto slovesných kategorií.³

Každý slovesný tvar vyjadřuje určitou dobu v níž proběhl popisovaný děj a určuje tak vztah této doby k okamžiku promluvy. Prostý tvar přítomný v sobě díky své neutrálnosti skrývá také významy náležející tvarům průběhovým např. *I don't feel well* = Necítím se dobře.⁴ Prostý tvar přítomný, vyjadřuje budoucnost ve VV časových a podmínkových.

Pro minulé děje se užívají tři prosté slovesné tvary – minulý, předpřítomný a předminulý. Přičemž čas minulý a předpřítomný se vztahují k době, která předcházela době promluvy, oproti tomu předminulý čas se pojí k době, která předcházela před bližší dobou minulou. Odkazují-li minulý i předpřítomný čas na tutéž událost, obvykle odkazují na různou časovou orientaci mluvčího. Předpřítomný čas, vyjadřuje vztah k přítomnému výsledku minulého děje, kdyžto minulý čas odkazuje k okamžiku, kdy se minulý děj odehrál. Zaznamenáváme-li řadu dějů minulých, které vytvářejí posloupnost, pak užitím minulého času dáváme najevo, že děje se týkají jedné a té samé události, zatímco předpřítomný čas uvádí děje týkající se různých příležitostí. Minulý čas funguje podobně jako určitý člen v případě anaforické reference, uvedeme-li děj předpřítomným časem a vše následující se vztahuje k této události, je možné užívat dále čas minulý. V T-V se perfektem vyjadřuje děj opakovaný, nebo vztah k budoucnosti. Předminulý čas prostý u telických sloves nastiňuje dokončenost slovesného děje. Předminulý čas lze nahradit minulým, je-li ve větě časové určení, které děj jednoznačně zařazuje do správné doby. To je také případ T-V, kde je obvykle

² Telická slovesa vyjadřují děj směřující k nějakému cíli, k jehož dosažení je třeba, aby děj proběhl ve své úplnosti X slovesa atelická vyjadřují děj, pro jehož průběh není dosažení jistého cíle podstatné a tudíž jejich děj proběhne bez ohledu na kvantitu či ať je nazírán v kterémkoli bodě jeho průběhu. (Dušková 2003:211)

³ Zatímco u atelických sloves prostý tvar znamená obecnou platnost a průběhový tvar aktuálně probíhající děj (avšak děj prostě probíhá ať obecně či aktuálně), u sloves telických jde o rozdíl v dokončenosti děje – při průběhovém tvaru nebyl děj slovesa završen, naopak při tvaru prostém, byl děj ukončen. (Dušková 2003:211)

⁴ Viz Dušková, L. (2003) Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny, Praha:Academia, s. 217-219.

vzájemný vztah jednotlivých dějů určen sémantickým významem spojky. Předminulý čas se obvykle užije, pouze klade-li mluvčí důraz na dokončenost děje.⁵

Úkolem slovesných tvarů průběhových je vyjádřit proces v jeho průběhu nebo dočasnost určitého děje. U sloves atelických je však užíváno jak tvarů průběhových, tak prostých, vzhledem k neohraničenosti jejich děje. Dojde-li k použití minulého tvaru prostého s časovým určením, dochází k označení počátku děje, užije-li však mluvčí se stejným časovým určením průběhový tvar minulý poukazuje na to, že děj začal před dobou danou časovým určením. S užitím telických sloves označuje prostý tvar děj, který dospěl ke svému konci, průběhový tvar označuje děj, který ke svému konci ještě nedospěl. U momentálních sloves – *bang, hop, jump, prick, stab, knock,...* - vyjadřuje průběhový tvar opakování děje.⁶

⁵ Viz Dušková, L. (2003) Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny, Praha:Academia, s. 220-228.

⁶ Viz tamtéž, s. 233-243.

3. Spojky časové

3.1 Dělení spojek

Některé t-conj. fungují také jako časové předložky např. *before, after, since, till, until, atd.* Podle tradičního pojetí anglické gramatiky mohou za předložkou následovat PrpP, AdvP nebo AjP nikoli však oznamovací věta. Následuje-li za slovem fungujícím obvykle jako předložka věta, jedná se o podřadnou spojku.⁷ Srov. *He left before you came.* Odešel, než jsi přišla. *He left before half past six.* Odešel před půl sedmou. V prvním příkladě funguje *before* jako spojka následována oznamovací větou, v druhém příkladě naopak plní *before* funkci předložky.

Časové spojky lze rozdělit různými způsoby podle toho, zda je kladen důraz na formu spojky⁸, či na typ připojované T-V.⁹ Další druh rozdělení spojek, kterým se řídí také předkládaná diplomová práce, je podle časové roviny, kterou vedlejší věta uvedená danou spojkou vyjadřuje. Předkládané t-conj. mohou vyjadřovat následující časové roviny:

a) děj VH probíhá zároveň s dějem VV: *as, as long as, so long as, when, whenever, while*: → *While these domestic arrangements were being completed, the sick man sat in the parlour, watched over by Frank.* Zatímco se tyto domácí práce dokončovaly, nemocný muž seděl v přijímacím pokoji pod dohledem Franka. (Bainbridge 2002:19)

b) děj VH následuje po ději VV: *after, as soon as, directly that, immediately that, the moment that, no sooner...than, hardly...when, once, when*: → *The embassy was seized months later after President Jimmy Carter allowed the deposed shah into the United States for medical treatment.* Velvyslanectví bylo zabráno několik měsíců poté co prezident Jimmy

⁷ Podle pojetí R. Huddlestona však nelze spojky od předložek rozlišovat. Jako argument používá zdůvodnění, že může-li jedno a totéž sloveso být doplněno NP a stejně tak celou větou, může tomu tak být i u předložky a dané slovo tak nelze označit za spojku nýbrž výhradně za předložku (Huddleston, R., Pullum, G.K. 2002)

⁸ viz Edgren, E. (1971) *Temporal Clauses in English*. Uppsala: Almqvist and Wiksell. zde vytvořila autorka rozdělení na α conjunctions (spojky jednoduché – *after, as, before, immediately, now, once, since, till, until, when, whenever, while, whilst*), β conjunctions (spojky obsahující jako součást podstatné jméno – *from the time, by the time, the morning, the moment, from the first moment,...*) a γ conjunctions (spojky obsahující jako součást příslovce – *as long as, as soon as, as fast as, ...*)

⁹ viz. Quirk, R., et al. (1985) *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman. Ten rozlišuje a) subordinátory ve větách vedlejších časových s určitým přísudkem (*after, as, before, once, since, till, until, when, whenever, while, whilst, now that, as long as, as soon as, so long as + immediately, directly*), b) subordinátory časových vět s participiem (*once, till, until, when, whenever, while, whilst*), c) subordinátory časových vět s pasivem (*as soon as, once, till, until, when, whenever, while, whilst*).

Carter dovolil sesazenému šáhovi pobyt v USA kvůli zdravotnímu ošetření. (IHT, Nov4, 2008:4)

c) děj VH předchází ději ve VV: *before*: → *Mrs Phillips's father died before they met*. Otec paní Phillipsové zemřel než se poznali. (Lanchester 2001:136)

d) děj VV tvoří časovou hranici děje ve VH: *since* (je hranicí počátku děje VH), *till*, *until* (jsou hranicí konce děje VH).¹⁰ → *She waited until Mrs Salisbury fell asleep before reading it*. Počkala dokud paní Salisburyová neusnula než četla. (Bainbridge 2002:85)

3.2 Možné významy spojek – nejen časové

Podřadící spojky, které jsou základem této práce o časových větách mohou vyjadřovat také jiné vztahy než časové. To je také důvodem, proč někdy lze danou větu při prvním prohlédnutí označit jako větu časovou, ale po bližším prozkoumání zjistíme, že jde o jiný typ VV. V jazyce existuje jistá hranice mezi typy vedlejších vět, kdy lze konstatovat, že věta má znaky obou typů.

AFTER: časový - poté co, potom → „*I started doing this after he died as...*” Začala jsem to dělat potom co umřel (Lanchester 2001: 243)

AS: a) časový – když, jak → *As I was opening the door, there was a strange sound being heard* = Když jsem otvíral dveře, ozýval se divný zvuk. b) příčinný – protože, vzhledem k tomu že → *As he has no car, he can't drive us away* = Protože nemá auto, nemůže nás odvézt. c) přípustkový – ačkoli, i když, třebaže → *Much as I like her, I couldn't marry her* = I když ji mám rád, nemohl bych si ji vzít. d) vyjádření míry – jakkoli, sebevíc → *try as he might he couldn't win* = Ať se snažil sebevíc nemohl vyhrát. e) způsob – jak → *Do as you like* = Dělejte jak uznáš za vhodné (Froňek 2007:31)

¹⁰ Srov. Quirk, R., et al. (1985) - *Till* a *until* jsou chápány jako spojky uvádějící VV jejíž děj následuje po ději VH, spojka *since* naopak uvádí VV jejíž děj předchází ději VH. Tato práce se přidržuje dělení dle Dušková, L. (2003) neboť spojky *till*, *until* a *since* nelze jednoduše postavit na stejnou rovinu se spojkami jako jsou např. *after* a *before*. Tam kde děj VH předchází ději VV může VH proběhnout libovolnou dobu před VV, avšak spojky *till* a *until* vyžadují okamžitou následnost děje VV po ději VH, neboť děj VV prakticky ukončuje děj VH, tedy označení „hranice děje“ je vhodnější.

AS LONG AS = SO LONG AS: časový – dokud → *He adds that minor changes in ranking from year to year aren't that important and that small move up or down doesn't change the overall image of a top school as long as the brand position is maintained* = Dodává, že drobné změny v pozici rok od roku nejsou důležité a že malý pohyb nahoru a dolů nemění celkový obraz nejlepší školy dokud se udržuje špičkové umístění. (IHT,Nov4,2008:15)

AS SOON AS: časový - jakmile → *It is my intention to take her to Streatham as soon as the business with the bank is settled* = Mým záměrem je vzít ji do Streathamu jakmile bude obchod s bankou uzavřen. (Bainbridge 2002:62)

BEFORE: - a) časový - dříve než → *How many times must I remind you to turn it off before going to bed* = Kolikrát ti musím připomínat, abys to vypnul předtím než jdeš spát?
b) preferenční – raději než → *“They will die before they surrender* = Než by se vzdali raději zemřou.“ (Froněk 2007:50)

DIRECTLY (THAT): časový – jakmile, hned jak → *„I answered directly I received your letter* = Odpověděl jsem hned jak jsem obdržel váš dopis.“ (Froněk 2007:148)

HARDLY...WHEN: časový – sotva → *She had hardly closed the door, when somebody knocked* = Sotva zavřela dveře, někdo zaklepal.

IMMEDIATELY (THAT): časový – hned jak, jakmile → *„Immediately I finish my breakfast, I go to work* = Jakmile se nasnídám, jdu do práce.“ (Froněk 2007:254)

NO SOONER...THAN: časový – sotva → *„No sooner had he come than he started to work* = Sotva přišel, začal pracovat.“ (Froněk 2007:520)

ONCE: časový – jakmile → *So Jim says he will help the man and the man makes him promise that he will let the man have the first bite of the fish once they have caught and cooked it...* = Tak Jim povídá, že muži pomůže a muž jej přiměje slíbit, že ho nechá sníst první sousto z ryby jakmile ji uloví a uvaří. (Lanchester 2001:163)

SINCE: a) časový - od té doby co → *...their currency hit its lowest point since it was introduced in 1996* = Jejich měna padla na nejnižší bod od té doby co byla zavedena v roce

1996. (IHT,Nov4,2008:4) b) příčinný – protože → *Many students swear by these institutions, since they offer them the only opportunity to pursue an MBA* = Mnoho studentů nedá na tyto instituce dopustit, protože jim nabízí jedinou možnost jak se věnovat MBA. (IHT,Nov4,2008:15)

TILL/UNTIL: - dokud ne, až, než → „*Let’s wait till the others join us* = Počkejme až přijdou ostatní.“ (Froněk 2007:582) → “*He had stayed on the platform until the train left* = Zůstal na nástupišti než odjel vlak.“ (Froněk 2007:616)

WHEN: a) časový – 1. když → *When I was at school, I went to scout* = Když jsem býval školák, chodil jsem do skautu. 2. až, jakmile → *When I am retired, I will buy a house on shore* = Až budu v důchodu, koupím si dům na pobřeží. 3. kdykoli, vždycky, pokaždé když → *He always tells jokes when he comes* = Vždycky když přijde, vypráví vtipy. b) přípustkový – i když → *He stopped trying when he might have won* = Přestal se snažit i když mohl vyhrát. (Froněk 2007:644)

WHENEVER: - časový – kdykoli → *It is as if the idea of this kind of suicide presses in on him whenever he stands in a high place* = Je to jakoby jej myšlenka na tento typ sebevraždy prostupovala kdykoli stojí někde vysoko. (Lanchester 2001:78)

WHILE: a) časový – zatímco → *While he was waiting for you, he read these leaflets* = Zatímco na Tebe čekal, přečetl tyhle letáky. b) srovnání – zatímco → *While John McCain plans a relatively small election night party at a ritzy Phoenix hotel, Obama, typically, is planning a giant outdoor celebration in Chicago* = Zatímco John McCain plánuje relativně malou volební párty v noblesním hotelu ve Phoenixu, Obama, typicky, plánuje obrovskou venkovní oslavu v Chicagu. (IHT,Nov4,2008:7)

4. Charakteristika časových spojek

4.1 Spojky vyjadřující současnost

» *as, as long as, so long as, now that, while, when, whenever* «

» **As** lze použít pouze v případě současnosti obou dějů. Spojka naznačuje buď, že oba děje probíhají zároveň nebo že jeden děj proběhl když probíhal děj jiný.

→ *It was held, if I remember, three days early as my father and Mr Barette had planned a visit to Paris on the 16th* = To se událo, pokud si vzpomínám, o tři dny dříve, když můj otec a pan Barette plánovali na šestnáctého výlet do Paříže. (Bainbridge 2002:22)
As a new president takes office in Washington, the Czech Republic assumes the rotating presidency of the European Union... = V době kdy se nový prezident ujímá vlády ve Washingtonu, Česká republika přebírá rotující předsednictví v Evropské unii (IHT,Nov4,2008:1)

» **As long as** a **so long as** vyžadují obě věty durativní, neboť činnost ve VH a činnost ve VV začínají i končí ve stejnou dobu. Při použití této spojky často dochází také k vyjádření podmínky, neboť děj VH trvá dokud trvá děj VV.

→ *As long as I live here I do it my way* = Dokud tady žiju, dělám to po svém. (Quirk 1985:1083) *He adds that minor changes in ranking from year to year aren't that important and that small move up or down doesn't change the overall image of a top school as long as the brand position is maintained* = Dodává, že drobné změny v pozici rok od roku nejsou důležité a že malý pohyb nahoru a dolů nemění celkový obraz nejlepší školy dokud se udržuje špičkové umístění. (IHT,Nov4,2008:15) *He'll continue working so long as he has the strength* = Bude pokračovat v práci dokud bude mít sílu. *As it grew dark we could hear the hum of mosquitoes* → trvání děje v T-V je podmínkou pro trvání děje VH.

» **Now that** v sobě kombinuje časový a důvodový význam a je možné jím vyjádřit současnost.
→ *Now that she could drive, she felt independent* = Teď, když mohla řídit, cítila se nezávislá. (Quirk 1985:1084)

» **While** a její knižní forma užívaná především v BrA *whilst* mohou být v souvětí kde VH není durativní, ovšem VV musí být durativní vždy. Nelze jej však použít, trvá-li děj VH delší dobu než děj VV.

→ *It was she who committed the offence of devouring the Doctor's buttered toast while he was engaged in slurping his tea* = Byla to ona, kdo spáchal ten zločin zhltnutí doktorova toastu s máslem, zatímco byl zaměstnán srkáním čaje. (Bainbridge 2002:23)
The hussars and chasseurs were generally accused of being plunderers and prodigal, loving drink and fancying everything fair while in the presence of the enemy = Husaři a myslivci byli obviňováni, že jsou lupiči a marnotratníci, milující pití a dychtící po všem krásném zatímco je na blízku nepřítel. (Haythornthwaite 2001:22)

» **When** je spojkou s nejširším užitím v rámci časových vztahů.¹¹ Současnost dějů při použití spojky *when* nastává, nejsou-li oba děje, tedy VH i VV, vyjádřeny telickými slovesy v prostém tvaru. Souvětí obsahující VV uvozenou *when* s významem současnosti obou dějů je synonymní k souvětí s *while*. Vyjadřuje-li však *when* opakování, je synonymem k *whenever*.

→ *Mr Phillips has even done it on a desk himself once, when he was working at Grimshaw's, his first employers* = Pan Phillips si to dokonce udělal jednou sám na stole, když pracoval u Grimshawových, svých prvních zaměstnavatelů. (Lanchester 2001:7) „*I was on the way to my room*” *Mrs Desmoulins said, “when Mr Johnson came out on to the landing.”* = „Byla jsem na cestě do svého pokoje,” řekla paní Desmoulinsová, „když pan Johnson vyšel na chodbu.“ (Bainbridge 2002:19)

» **Whenever** vyjadřuje frekvenci, situace uvedená touto spojkou se nějak opakuje. Jedna z vět ať už VH či VV jsou durativní.

→ *Whenever grandmother goes to the theatre she takes a viewer* = Kdykoli jde babička do divadla, bere si kukátko.

¹¹ „V důsledku vidové neutrálnosti anglického slovesa slovesné děje v souvětí s *when* někdy připouštějí jak současnou tak postupnou interpretaci, např. *When I washed the dishes I revised my Italian lesson*. Když jsem (u)myla nádobí (z)opakovala jsem si lekci italštiny.“ (Dušková 2003:629)

4.2 Spojky vyjadřující předčasnost

» *after, as soon as, directly (that), immediately (that), the moment that, no sooner...than, hardly...when, once, when, whenever* «

» **After** vyjadřuje blízkost dvou dějů, přičemž naznačuje pouze jejich sled, nikoli časový úsek, který tyto děje od sebe dělí. Spojka sama sémanticky naznačuje sled dějů, takže není třeba užívat různé časy k rozlišení toho, který proběhl dříve. Chceme-li vyjádřit, že děje proběhly okamžitě po sobě, je možné *as* modifikovat pomocí např. *just, right, immediately...*apod.

→ *Aid workers in eastern Congo were trying Monday to find tens of thousands of people displaced by fighting after they found refugee camps in a rebel zone empty* = Humanitární pracovníci ve východním Kongu se od pondělí snaží najít desítky tisíc lidí vyhnaných boji, poté co našli uprchlický tábor v problémové zóně prázdný. (IHT,Nov4,2008:7) *"I have heard," Mrs. Williams ventured, "that after he stayed the night at Mr Langston's, his bed linen was so infested with vermin it required burning.* = „Slyšela jsem,“ odvážíla se paní Williamsová, „že potom co zůstal na noc u pana Langstona, jeho ložní prádlo bylo tak zamořené hmyzem, že bylo nutné je spálit. (Bainbridge 2002:215)

» *As soon as, directly that, immediately that, the moment that* a *once* spolu s modifikovaným **just as** zdůrazňují, že děje proběhly okamžitě po sobě, není mezi nimi tedy časová prodleva. Jejich překlad zní „hned jak, jakmile“. Děje mohou být vyjádřeny slovesnými predikacemi v prostém tvaru, neboť spojky samy vyjadřují následnost.

→ *The great Russian commander Alexander Suvarov remarked that his preference was to fall upon the enemy as soon as he appeared...* = Významný ruský velitel Alexander Suvorov poznamenal, že preferoval vrhnout se na nepřítele ihned, jakmile se objevil. (Haythornthwaite 2001:29) *She returned immediately she heard the good news* = Vrátila se hned jak slyšela tu dobrou zprávu. (Quirk 1985:1084) *Mr Phillips, once he realized what the purpose of the meeting was – which didn't take long – was in a state of complete numbness and only heard the gist of what the company's eponymous paramount chief had to say* = Pan Phillips, jakmile si uvědomil důvod schůze – a netrvalo to dlouho – byl ve stavu absolutní otupělosti a slyšel jen podstatu toho co musel hlavní ředitel společnosti říci. (Lanchester 2001:70)

» **No sooner...than** a **hardly...when** fungují jako korelativní spojkové dvojice, tedy jedna část spojovacího výrazu stojí na počátku VV a druhá na počátku VH.

→ „*He had hardly replaced the receiver when the telephone rang again* = Sotva položil sluchátko, telefon zvonil znovu. *The words were no sooner said than she regretted them* = Sotva ta slova vyslovila, už jich litovala.“ (Dušková 2003:628)

» **When** a **whenever** vyjadřují následnost dějů jsou-li dvě věty non-durativní. Také jsou-li oba děje vyjádřeny telickými slovesy v prostém tvaru, uvádí *when* děj předcházející ději VH.

→ *Mr. Phillips looks at his watch, a silver plated Omega with roman numerals which his father gave him as a present when he passes his charter exams* = Pan Phillips se koukne na své hodinky, postříbřené Omegy s římskými číslicemi, které mu jeho otec dal jako dárek když složil diplomové účetní zkoušky. (Lanchester 2001:88)

Některé spojky této kategorie s sebou nesou i jiné než časové významy.¹²

4.3 Spojky vyjadřující následnost

» **before** «

- vyjadřuje čas či událost, před nimiž dojde k realizaci děje VH. Nevyžaduje věty durativní.

→ *Before he went he urged his wife to carry Samuel to Streatham, where he might have her full attention and be away from the strains of city life* = Než odešel vybídl ženu, aby vzala Samuela do Streathamu, kde by mohl mít její plnou pozornost a být stranou od ruchu města. (Lanchester 2001:18) *Beaten brokers will repair to bars like Bobby Van's across the street, where the bar tenders know their drinks before they've ordered* = Zničení makléři se

¹² → *When(ever) I cry, my eyes get puffy* = Kdykoli pláču, opuchnou mi oči. (Quirk 1985:1085) Při pohledu na tuto větu je jasné, že děj VH následuje po ději VV a zároveň děj VV je příčinou děje VH přičemž děj VH je důsledkem VV. *When* a *whenever* mohou tedy zároveň obsahovat časový, podmínkový i důsledkový vztah.

→ *She was shocked when she heard his story* = Byla šokována, když slyšela jeho příběh. *He felt better after he had a short nap.* = Cítil se lépe potom co si dal šlofíčka. *My heart leaps whenever I see you* = Srdce mi poskočí kdykoli tě vidím. (Quirk 1985:1085) *When, after* a *whenever* v sobě spojují význam následnosti dějů a stejně tak příčinu či podmínku, děj VV je příčinou děje VH, přesto se jedná o časové věty.

→ *I drink coke whenever I feel sick* = Kdykoli je mi zle, piju kolu. *Once I make up my mind to do something, I do it immediately.* = Jakmile se přiměju něco udělat, udělám to okamžitě. (Quirk 1985:1085) *When, whenever* a *once* naznačují jak následnost tak podmínku.

odeberou do barů jako je Bobby Van's naproti přes ulici, kde barová obsluha zná jejich drinky dříve než si je objednájí. (IHT,Nov4,2008:12)

4.4 Spojky určující hranici děje

» *since, till, until* «

» **Since** při jejím užití můžeme VV vyjádřit a) počátek děje VH b) děj probíhající současně s dějem VH. ad a) *Perhaps she has grown taller since the last time she wore it* = Možná vyrostla od té doby co to měla naposledy na sobě. (Lanchester 2001:105) ad b) *He has done a lot of work since he has been here* = Udělal spoustu práce od té doby co je tady. (Dušková 2003:629)

» **Till/ until** jsou volně zaměnitelné spojky pokud je první v pořadí VH. V opačném případě se upřednostňuje *until*. Rozdíl mezi těmito ekvivalentními spojkami je v tom, že *until* v sobě již nese zápor takže po něm vždy následuje sloveso v kladném tvaru. *Till* je mnohem méně frekventované. Označují čas do něhož trvá děj VH, která je vlastně ohraničena dobou udanou ve VV. VH musí být durativní.

→ *A number of neighbours came out and waited with bowed heads until the cart had gone from sight* = Několik sousedů vyšlo ven a se skloněnými hlavami čekali dokud dvoukolák nezmizel z dohledu. (Bainbridge 2002:1-2) *Only by drilling troops until some manoeuvres and formations became automatic could some degree of order be retained on the battlefield, where operations had to be conducted under conditions of confusion, noise, bad visibility and terror* = Pouze drilem jednotek, dokud se některé manévry a formace nestanou automatickými, může být udržen určitý stupeň uspořádání na bitevním poli, kde musí být operace prováděny ve zmatku, hluku, špatné viditelnosti a zděšení. (Haythornthwaite 2001:10)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Cíle a metodika

Jak již bylo zmíněno v teoretické části této práce, T-V jsou obvykle uvozeny časovými spojkami. Je však třeba si uvědomit, že časové specifikum nemusí být vždy vyjádřeno t-conj. Tak například spojení typu *by the time (that/when)*, *at the time (when/of)*, *from the moment that*, apod. jsou spíše substantivními vyjádřeními času, která specifikují následující vztažné věty, ale vzhledem k tomu, že se řídí obdobným užíváním časových pravidel jako t-conj. v T-V, lze je k nim zahrnout → *By the time the ambulance arrived to the hospital, the patient was stabilized* = V době kdy sanitka dorazila do nemocnice, byl pacient stabilizovaný. *By the time you read these words, I will be on the way to Canada* = V době kdy budeš číst tyto řádky budu na cestě do Kanady.

Úkolem této části diplomové práce je praktický výzkum zaměřený na vyhledání typů vedlejších vět, zjištění preferencí jednotlivých t-conj. dle funkčních stylů a zachycení vět, které se nějakým způsobem vymykají pravidlům T-V či označení pravé T-V, tj. nesou také jiný než časový význam.

Praktická část práce je založena na výzkumu materiálů psaných rodilými mluvčími. Tyto materiály byly vybrány tak, aby representovaly současnou angličtinu napříč funkčními styly. Výzkum je proveden na 6 příkladech rozdělených po dvou do 3 stylistických oblastí – beletrie, publicistika a odborná literatura. Všechny materiály byly publikovány v posledních 10 letech. Při citaci příkladů je použito dvou teček „..“ pokud je vynechán text, který není podstatný pro uvedený příklad, tři tečky „...“ pak byly použity přímo autory textu.

Dohromady bylo sebráno téměř 2500 T-V, které lze rozdělit na věty finitní, nonfinitní a substantivní.¹³ Z těchto vzorků byla část exemplárních T-V použita již v části teoretické, jako ilustrace různých typů T-V. Z příkladů byla sestavena škála spojek užívaných v různých funkčních stylech. Nutno zde podotknout, že na základě šířky zvolených zdrojů nejsou obsaženy všechny typy časových subordinátorů.

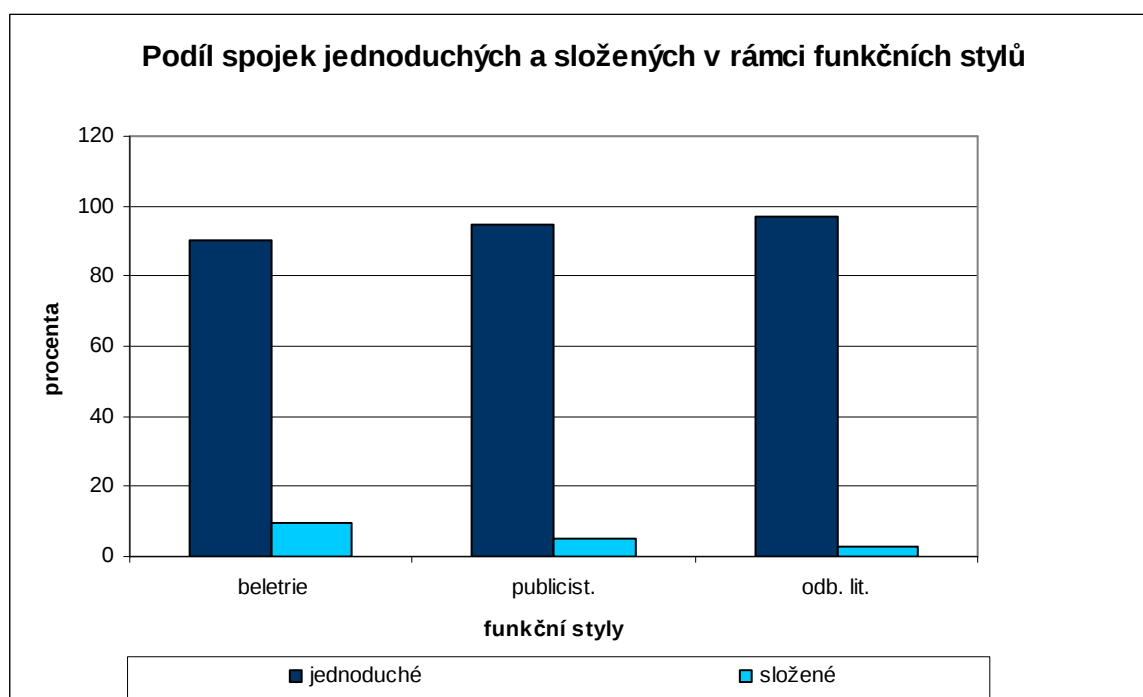
¹³ Finitní – jsou věty se slovesem ve tvaru určitém, nonfinitní – jsou věty se slovesem ve tvaru neurčitém, substantivní jsou věty, které jsou tvořeny pouze substantivem, ačkoli by se daly vyjádřit klasickou větou oznamovací.

Při rozlišování slovesných tvarů užitých pro vyjádření časů budoucích, přítomných a minulých je nutno vzít v potaz druh materiálů, z nichž byly příklady čerpány. *According to the Queeney* je knihou vzpomínek, jejíž příběh je zasazen do minulosti, tím pádem bylo 95% vět je v minulém čase. Oproti tomu *Mr Phillips* je příběh zachycující jeden den života muže středního věku, který přišel o práci v účetní firmě, ale stydí se to oznámit rodině a tak ráno předstírá, že odchází do práce, celý den stráví různými činnostmi a odpoledne se vrací domů zhruba ve stejnou hodinu jako chodil obvykle z práce. Příběh je zasazen do přítomnosti, ale prolínají se v něm vzpomínky pana Phillips, jak přemýšlí a bilancuje svůj život. Příklady vět jsou tak více méně vyrovnané co se užití přítomných a minulých časů týká. Novinářské příklady zachycují aktuální události, užití časové tvary tak závisí na tématu, tvary přítomné lehce převažují nad tvary minulými. Odborná literatura je z oblasti historie a při popisu událostí minulých tak převažují minulé tvary slovesné.

2. Škála užitých časových spojek

2.1 Spojky jednoduché

Na základě výzkumu T-V se ukázalo, že téměř 92% je uvozeno jednoduchými spojkami, viz graf 1.1.

Graf 1.1

2.1.1 As

Spojka *as* je užívána k vyjádření současně probíhajících dějů, případně pokud jeden děj zasáhl do průběhu děje druhého. Dále pak může fungovat jako výraz srovnání, vyjádření způsobu, příčiny, přípustky a míry. V rámci příkladů vybraných z materiálů je nutno konstatovat, že spojka *as* je druhou nejčastěji užívanou časovou spojkou. Nejčastěji je využívána v rámci publicistického stylu.

Typy použití časových tvarů pro vyjádření dějů:

a) děje VH i VV vyjádřené tvarem prostým

→ *They should have a camera trained on them as they serve..* . (Lanchester 2001:66)

→ *A bitter power struggle rages as economic woes multiply* (IHT,Nov4,2008:4)

→ *As he lay in bed that night Mr Phillips found that he was very much in love.* (Lanchester 2001:4)

b) děj VH vyjádřený tvarem průběhovým a VV tvarem prostým

→ *In fact she is smiling and giggling as he speaks.* (Lanchester 2001:97)

→ *Nine out of ten, Mr Phillips is thinking as a woman's voice behind him says "Yes, yes, yes, yes..* . (Lanchester 2001:118)

→ *.. the man at the head of the party looking shifty as he walks past Mr Phillips and his new chum.* (Lanchester 2001:)

c) děj VH i VV v průběhovém tvaru

→ *As part of his mind is registering this fact, another part is noting that this vehicle was bound to have been a white van.* (Lanchester2001:170)

d) děj VH ve tvaru prostém, děj VV v průběhovém

→ *Especially if the train stops – which now, as Mr Phillips is thinking these thoughts, it does.* (Lanchester 2001:51)

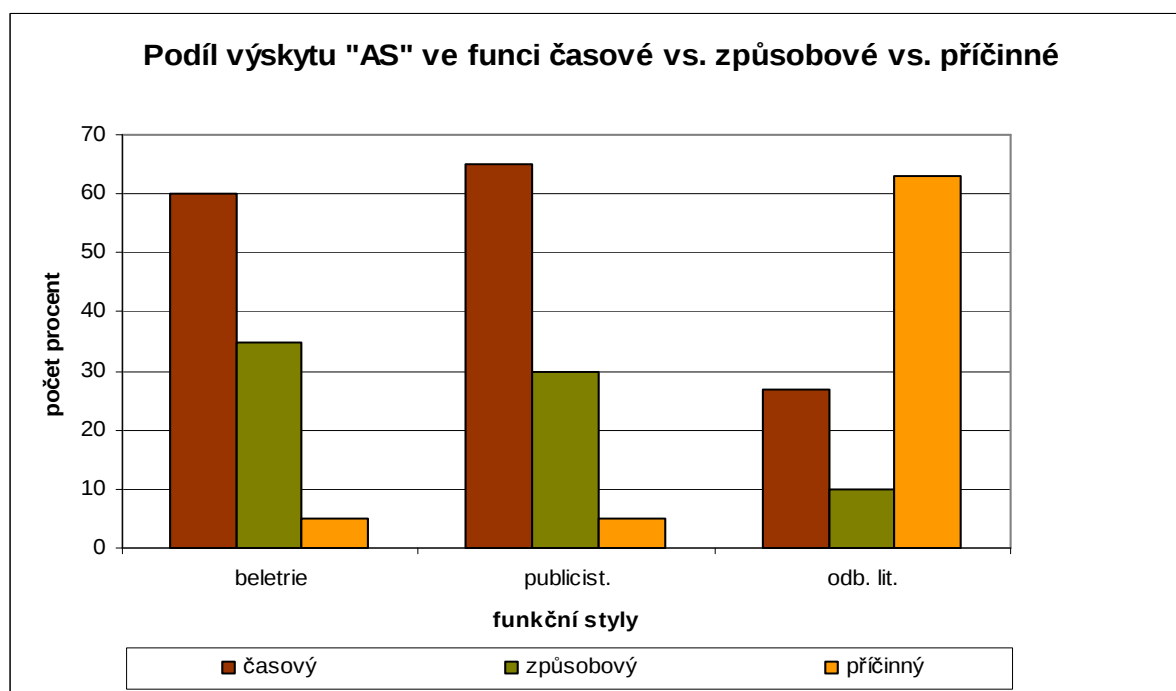
V rámci výzkumu bylo zjištěno, že spojka *as* je nejčastěji užívána k vyjádření času a způsobu. Přičemž v rámci beletrie a publicistiky je preferován časový význam, zatímco v rámci odborné literatury je této spojkou užito spíše ve významu způsobovém, či srovnávacím, viz graf 1.2.

Během určování příkladů se vyskytly věty, o nichž nelze rozhodnout, zda jsou zcela čistě časové, neboť spojka v sobě kombinuje odstín významu časového s významem jiným:

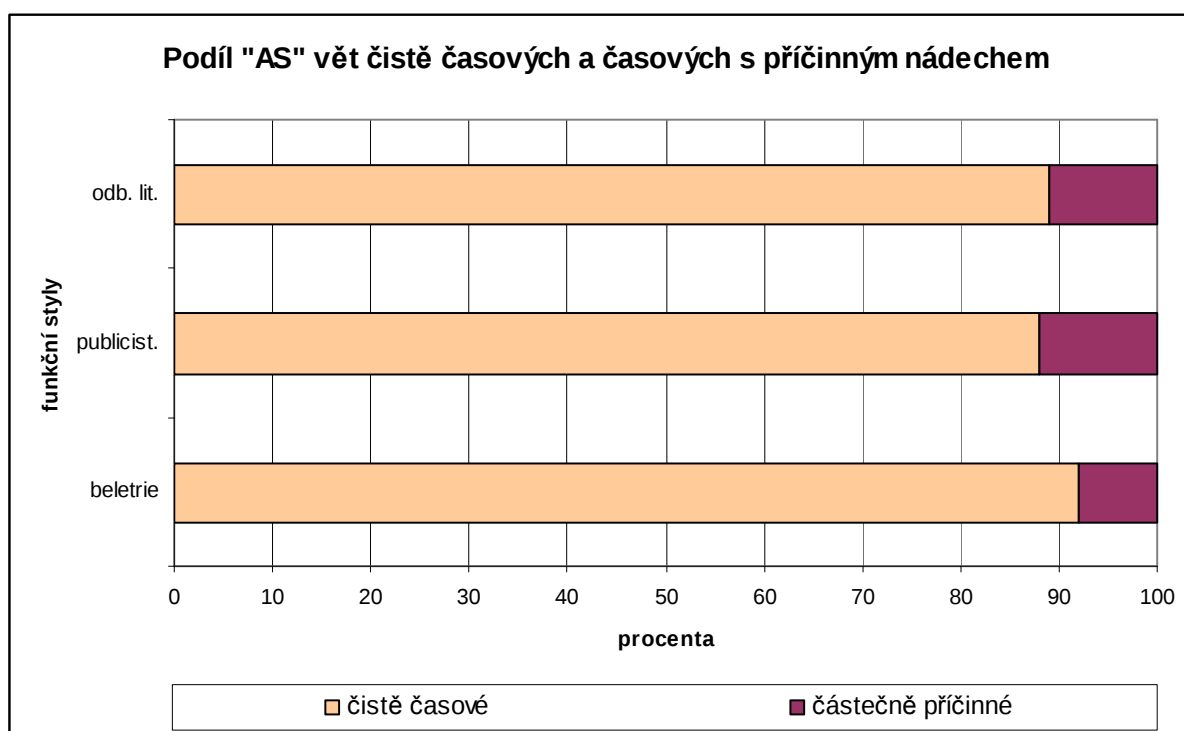
→ *She's blonde and has a ponytail which flops about her head and shoulders as she moves* = Je to blondýnka a má cop, který jí pleská kolem hlavy a ramen, když se hýbe. (Lanchester 2001:62-3) Tato věta v sobě kombinuje význam časový a příčinný. Cop jí pleská kolem hlavy a ramen pouze když se hýbe, ale oba děje také probíhají zároveň, protože zatímco se dívka pohybuje, její cop pleská okolo. Kdybychom se však pokusili nahradit spojku *as* například spojkou *while*, význam příčiny by se zcela vytratil - *She's blonde and has a ponytail which flops about her head and shoulders while she moves* = Je to blondýnka a má cop, který jí pleská kolem hlavy a ramen, zatímco se hýbe. Je patrné, že v této větě je spojka *as* mnohem spíše udáním příčiny než času, avšak časový význam, nelze zcela pominout, neboť spojku *as* není možné bez posunutí významu věty nahradit např. spojkou *because* - *She's blonde and has a ponytail which flops about her head and shoulders while she moves* = Je to blondýnka a má cop, který jí pleská kolem hlavy a ramen, protože se hýbe. Tato situace zachycuje vypravěče ve chvíli, kdy pohlíží na tuto dívku a sleduje jak se pohybuje a cop tím pádem létá okolo její hlavy.

→ *Entering her daughter's room to make sure she was being dressed as instructed, she grew aggravated and alarmed at the child's constant squirming and scratching as she suffered the maid to brush her hair* = Vstupující do dceřina pokoje, aby se ujistila, že je oblékána tak jak bylo nařízeno, rozčilila se a znepokojila neustálým kroucením a škrábáním dítěte, jak trpělo chůviným kartáčováním vlasů. (Bainbridge 2002:147) Tento typ věty je stejný jako předchozí příklad. Kroucení a škrábání prováděla dcera zatímco ji chůva česala, ovšem česání bylo zároveň příčinou dceřina chování. *As* v sobě spojuje opět příčinný a časový význam.

V rámci sebraných příkladů tvoří tyto věty poměrně nízké procento z celkového počtu. Nejvyšší podíl je v rámci publicistiky, kde tyto věty tvořily zhruba 12% z celkového počtu příkladů, viz graf 1.3.

Graf 1.2

Graf 1.3

2.1.2 After

Spojka *after* uvozuje VV jejíž děj proběhl před dějem VH. V rámci zkoumaných materiálů se ukázalo, že nejčastěji je používána v rámci publicistiky. Mnohem častěji je *after* používáno jako předložka. Jako spojka se pojí s V_{fin} a V_{nfin} . Nutno však podotknout, že v rámci nonfinitních vět nelze *after* vnímat jako spojku, nýbrž jako předložku.¹⁴ V rámci sebraných příkladů se ukázalo, že v rámci beletrie a odborné literatury převažují V_{nfin} nad V_{fin} , naopak v publicistice je vyšší procento V_{fin} , viz graf 1.4:

→ *Beginning in August 1972, thousands of Asian entrepreneurs fled the East African country of Uganda after its dictator, Idi Amin, declared us to be bloodsuckers, seized our property and gave us three months to leave or die* = Začátkem srpna roku 1972, tisíce asijských podnikatelů uprchly z východoafrického země Uganda poté co její diktátor, Idi Amin, prohlásil, že jsme pijavice, zmocnil se našeho majetku a dal nám tři měsíce, abychom odešli, nebo zemřeme. (IHT,Nov4,2008:9)

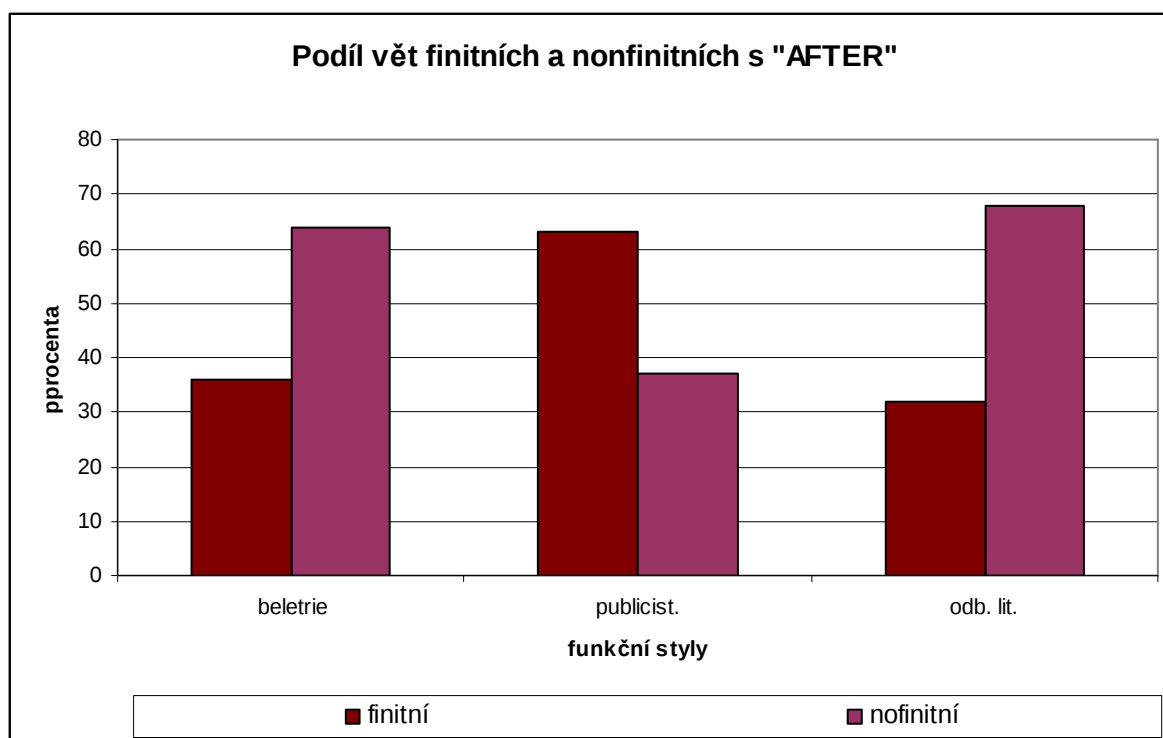
→ *After visiting the nursery to kiss little Ralph goodbye .. Mrs Thrale went down into the hall and stood inside the porch to watch her husband direct the loading of the carriage* = Po návštěvě dětského pokoje, aby políbila malého Ralpha na rozloučenou .. paní Thraleová sešla dolů do haly a stoupla si na verandu, aby sledovala svého manžela právě když vystupoval z kočáru – zde je *after* užito jako předložky.

→ *After the bank robbers decided not to take hostages they had all laid down their weapons and put their hands in the air, ..* = Poté co se bankovní lupiči rozhodli nebrat rukojmí, všichni složili zbraně na zem a dali ruce vzhůru (Lanchester 2001:214)

Jelikož *after* svou sémantikou naznačuje, že děj jím uvozený proběhl před dějem VH, není třeba užívat čas předminulý. Přesto se najdou příklady vět, kde tak bylo učiněno, protože je kladen důraz na dokončení uvedeného děje:

→ *My grandmother died in her bed at Streatham, a day or so after my father had carried her in his arms to see the finishing of the library* = Moje babička zemřela ve své posteli ve Streathamu, den, nebo tak poté, co ji můj otec odnesl v náručí, aby viděla dokončení knihovny. (Bainbridge 2002:89)

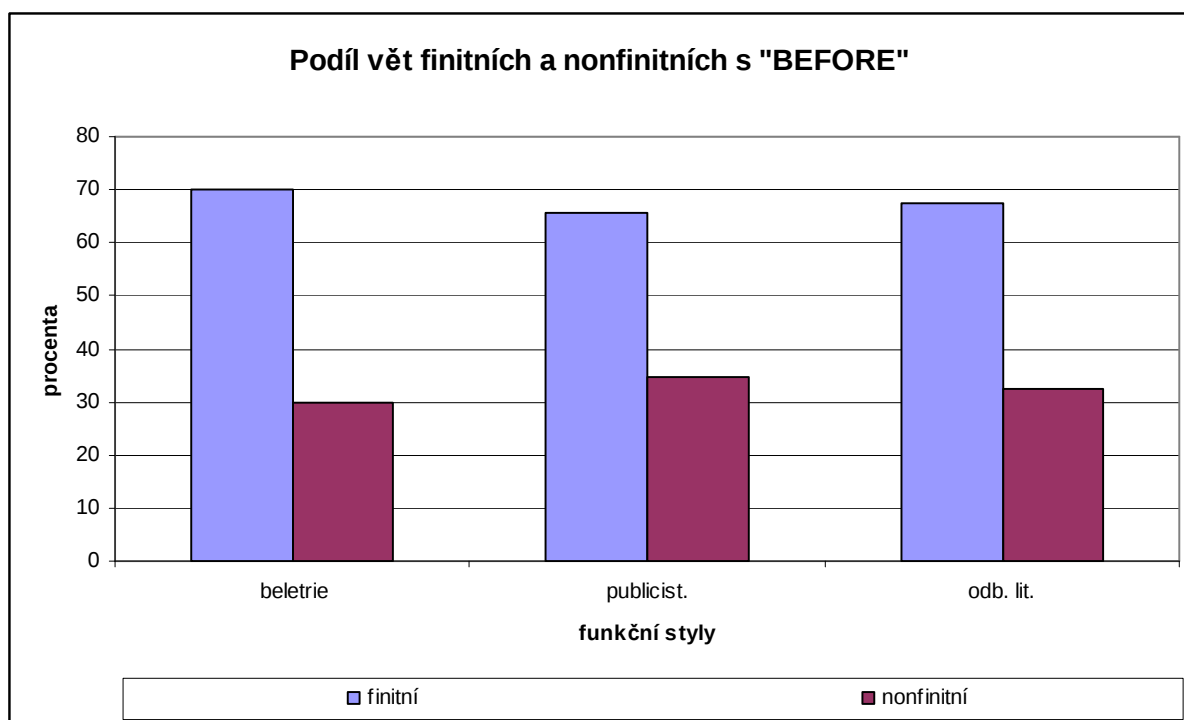
¹⁴ Viz Dušková, L. (2003) Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny, Praha:Academia, s. 630

Graf 1.4

2.1.3 Before

Je stejně jako *after* spojkou, která jasně sémanticky vymezuje, že děj VV proběhne teprve po ději VH. Stejně tak se jí týká Pravidlo, že následuje-li po ní nonfinitní věta s –ingovým slovesným tvarem, stává se předložkou. Také *before* má poměrně značný podíl vět nonfinitních, viz graf 1.5. V rámci zkoumaných zdrojů se ukázalo, že *before* je používanější než *after* v rámci beletrie, nicméně v rámci publicistiky je tomu naopak. V rámci odborné prózy pak je užití obou těchto spojek sporé.

Graf 1.5

2.1.4 Once

Once je v rámci časových vět jako časová spojka naprosto zanedbatelnou položkou. V rámci výzkumu byla ve funkci časové spojky užita pouze v rámci jednoho materiálu z oblasti beletrie. V ostatních případech měla funkci časového určení „jednou, kdysi“, či podmínky:

→ *Once he does realize, he becomes self-conscious and begins to move away, though not without wishing he didn't feel self-conscious, so he could settle down for a proper look* = Jakmile si to uvědomí, upadne do rozpaků a začne se vzdalovat, ačkoli ne bez přání necítit se rozpačitě, aby mohl nasadit správný výraz. (Lanchester 2001:150)

→ *Once Tomkins has cleared his own blast area Mr Phillips sets off after him* = Jakmile Tomkins vyklidil oblast, pan Phillips vyrazil za ním. (Lanchester 2001:40-1)

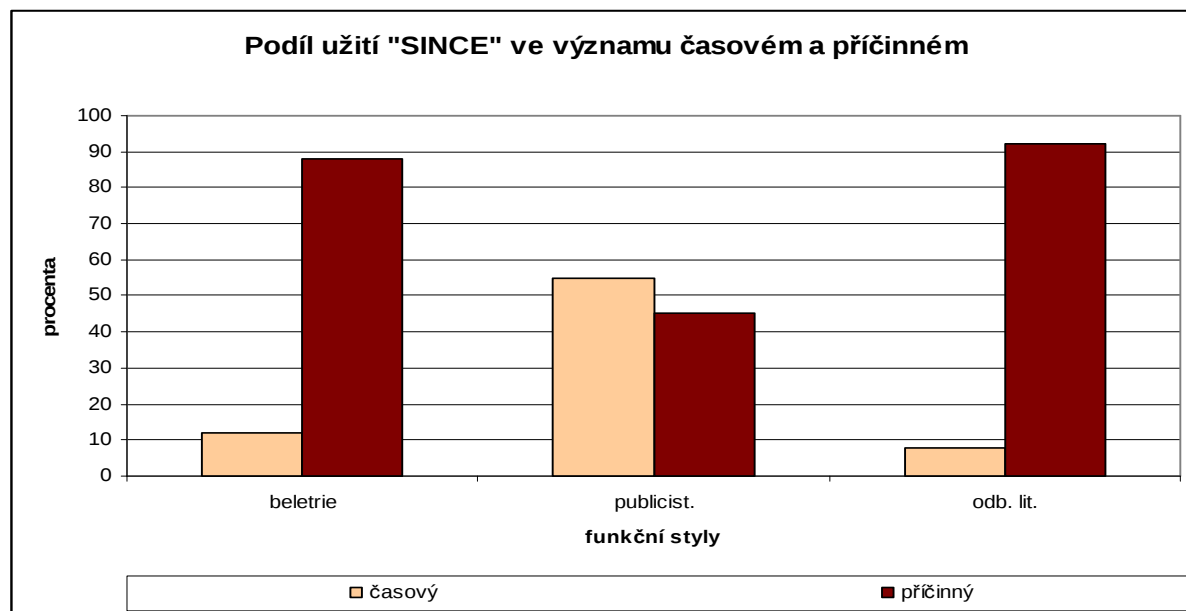
→ *Mr Cartwright conceded the point but said that the Mujahedeen might be willing to give them a missile once they explained what it was for* = Pan Cartwright připustil tento bod, ale řekl, že Mujahedeen by jim mohl poskytnout střelivo, jakmile by vysvětlili k čemu je. (Lanchester 2001:16)

→ *The number of gay businesses is striking once Mr Phillips realizes that that is what they are..* = Počet gay podniků je zarážející, jakmile si pan Phillips uvědomuje, že to je to, co jsou. (Lanchester 2001:150-1)

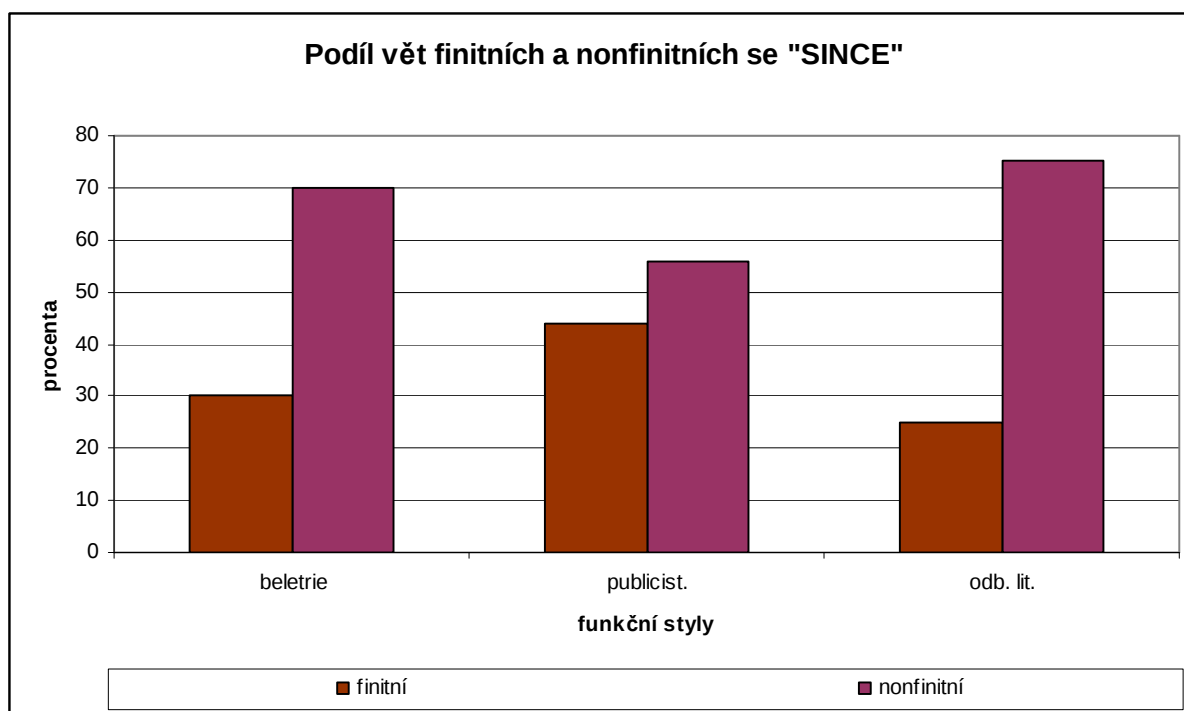
V případech jako → *This figure would have gone up once his sister went to school* = Tento údaj by vzrostl jakmile by jeho sestra chodila do školy. (Lanchester 2001:126) je sice užito časové spojky, nicméně se jedná o spekulaci. Zde je spojka *once* užito jako výrazu podmínky.

2.1.5 Since

Tato spojka také nepaří mezi příliš často užívané v rámci časových vztahů. Mnohem častěji je jí využito ve významu příčinném, viz graf 1.6. V rámci průzkumu se ukázalo, že tato spojka je užívána především v beletrii a publicistice, oproti tomu odborná literatura ji téměř nepoužívá. Pro *since* platí opět totéž pravidlo jako u *after* a *before*, tedy že následuje-li za ním V_{fin} , jedná se o předložku, viz graf 1.7.

Graf 1.6

Graf 1.7

2.1.6 Until/till

Jak již bylo zmíněno v teoretické části této práce spojky *till/until* jsou ekvivalenty. Bohužel v rámci sebraných příkladů se nevyskytl ani jeden případ užití *till*. Tyto spojky tvoří hranici děje VH. Pokud děj VH trvá nějakou dobu, pak VV s *till/until* by měla obsahovat telické sloveso, jehož proběhnutím dojde k ukončení děje VH. Někdy je však děj ve VV vyjádřen atelickým slovesem a pak je třeba si uvědomit, že hranicí konce děje VH je počátek děje VV:

→ *In a blond wig and preppy outfit, Cohen marched with demonstrators who support Proposition 8 until photographers and reporters covering the event recognized him* = V blond paruce a uhlazeném obleku, Cohen pochodoval s demonstranty, kteří podporují Návrh 8, dokud jej fotografové a reportéři zachycující událost nepoznali. (IHT, Nov 4, 2008: 21) Sloveso *recognize* je sloveso telické, do češtiny jako poznat, nikoli poznávat. Proto je v tomto případě užito naprosto přiměřeně. V okamžiku „poznání“ byl ukončen děj VH a zároveň děj VV již dále nepokračoval, neboť dosáhl svého cíle, viz schéma 1.1

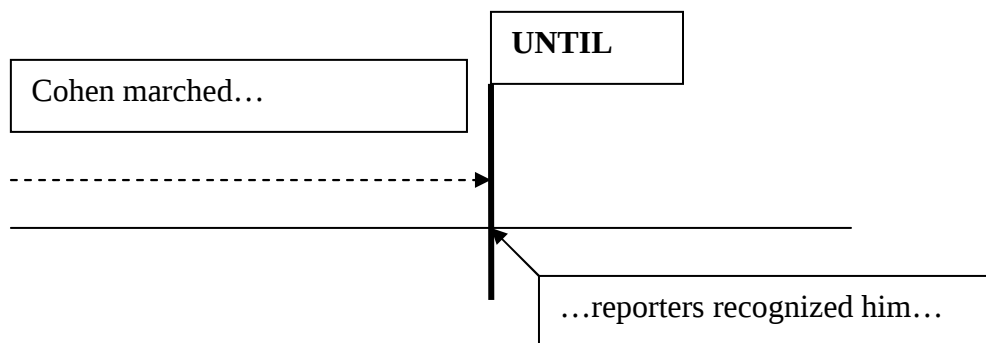

Schéma 1.1

→ *The postilion believed his leg to be broken, until, revived with a flagon of wine, he ran about with hardly a limp* = Posel věřil, že jeho noha je zlomená, dokud, oživený džbánem vína, nepobíhal se sotva znatelným kulháním. (Bainbridge 2002:140) Sloveso *run about* je atelické = „pobíhat, prohánět se“, je tedy jasné, že děj VH probíhal do začátku děje VV, viz schéma 1.2.

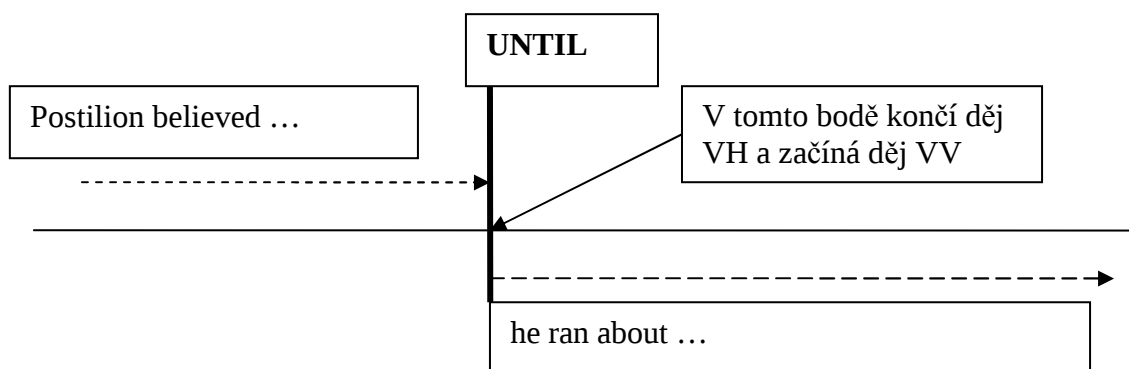

Schéma 1.2

→ *Mrs Desmoulins went to her room and waited in the dark until she heard the thud of the front door* = Paní Desmoulinsová šla do svého pokoje a čekala potmě dokud neslyšela bouchnutí venkovních dveří. (Bainbridge 2001:196) Sloveso *hear* je sloveso smyslového vnímání, obvykle se řadí k nedynamickým slovesům a ta jsou vesměs atelická.¹⁵ Přesto se zde jedná o děj, který proběhl až do svého konce, viz schéma 1.3. Jednorázovou děje zde zachycuje předmět slovesa *the thud of the front door* = bouchnutí (nikoli bouchání) venkovních dveří.

¹⁵ Viz Dušková, L. (2003) Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny, Praha:Academia, s. 212-213.

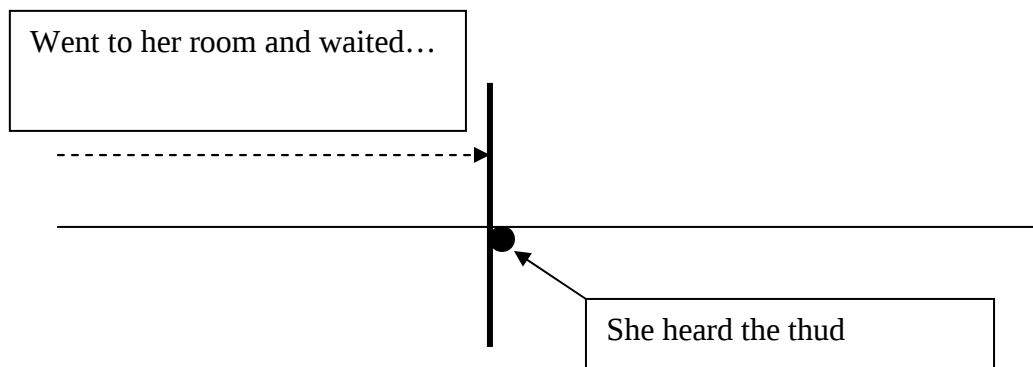

Schéma 1.3

→ *..he had not been conscious of old man's gold buttons until he had observed that one was missing* = Nebyl si vědom zlatých knoflíků starého muže, dokud nepozoroval, že jeden chybí. (Bainbridge 2002:123) Sloveso *observe* patří mezi V_{at} avšak tím, že je zde užito slovesného tvaru prostého předminulého, je kladen důraz na dokončení děje, proto v překladu „zpozoroval“ nikoli „pozoroval“.

Nicméně je pravdou, že užití sloves telických se spojkou *until* výrazně převyšuje počet sloves atelických, viz graf 1.8.

Graf 1.8

2.1.7 When

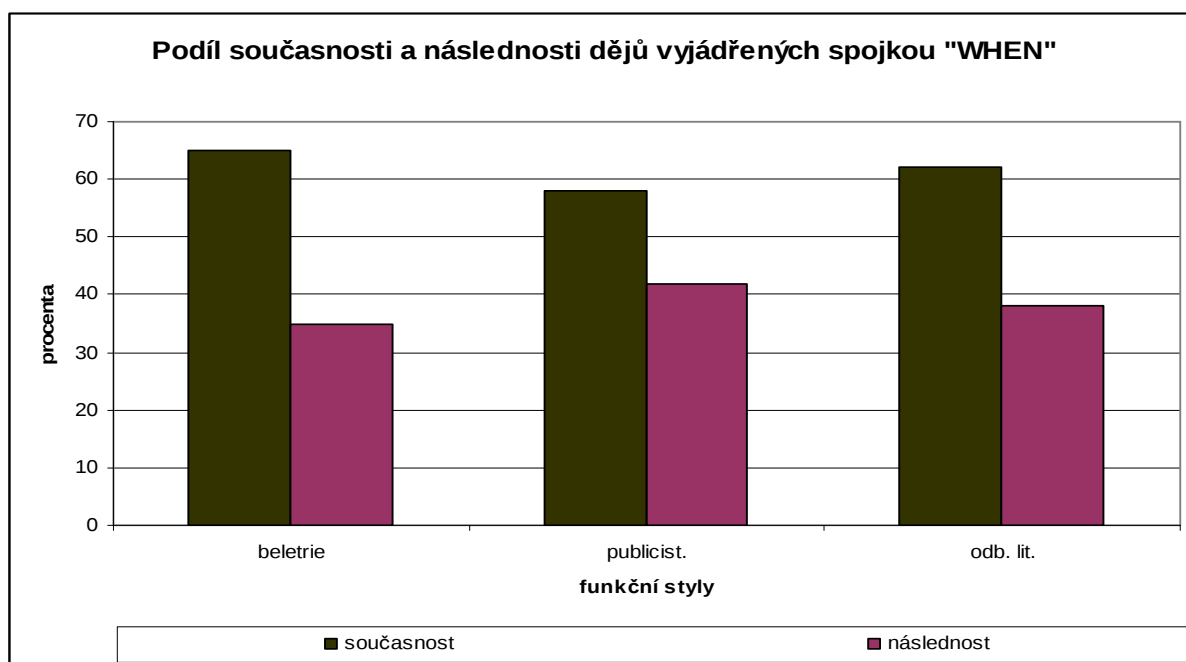
Spojka *when* je beze sporu nejčastěji užívanou spojkou v rámci T-V. Jelikož je neutrální co do použití, vyjadřuje současnost i následnost, tvoří téměř 45 % ze sebraných příkladů. Po prostudování příkladů se ukázalo, že pro vyjádření současně probíhajících dějů je *when* užito častěji, viz graf 1.9.

→ *When the economy was booming, the firm made a huge profits by cutting costs..* = Když byla ekonomika na vzestupu, firma dosáhla obrovských zisků snížením cen... (IHT,Nov4,2008:10)

→ *When Dr Adams had gone, he placed half a grain of opium on a spoon and holding it against the rim of a cup filled with cold tea, carried it down* = Když Dr. Adams odešel, položil půl zrnka opia na lžici a podrživše ji na okraji šálku naplněného studeným čajem, zase je sundal. (Bainbridge 2002:16)

→ *His father and uncle were with him when the attack occurred* = Jeho otec a strýc byly s ním, když došlo k útoku. (IHT,Nov4,2008:4)

→ *When Johnson went up to his room, he shut the curtains against the light..* = Když Johnson vyšel do svého pokoje, zatáhl závěsy proti světlu... (Bainbridge 2002:46)

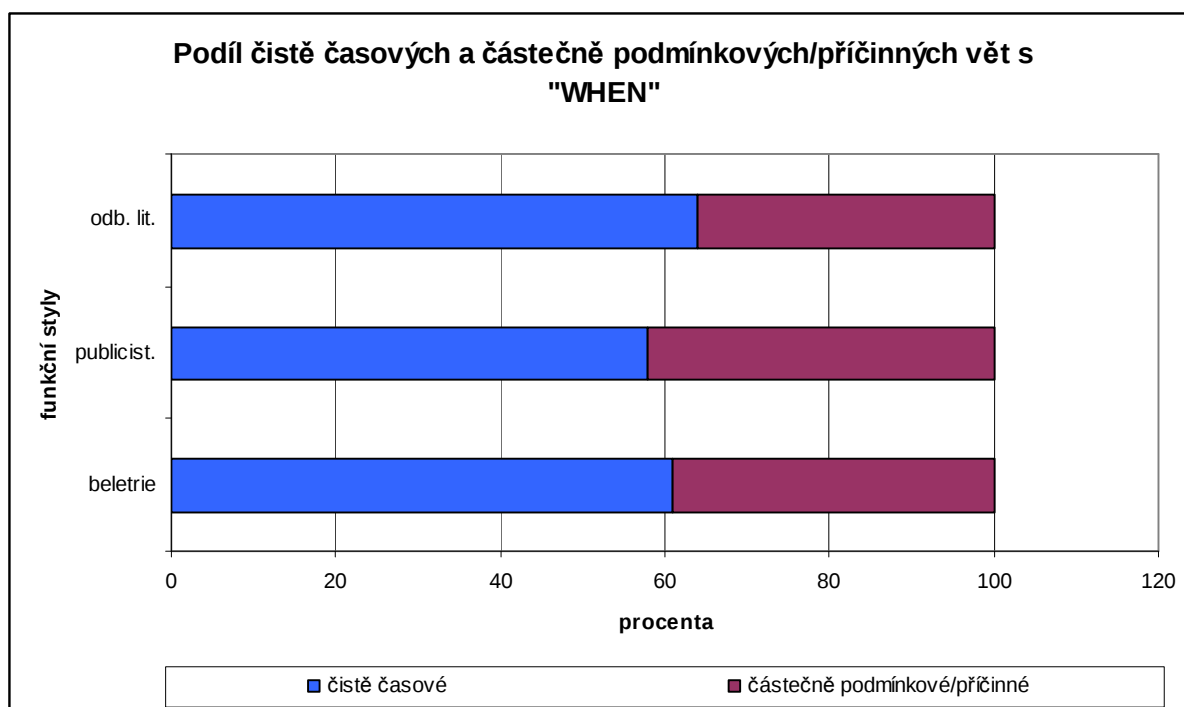

Graf 1.9

Tato spojka však v sobě může skrývat i jiný než časový význam:

→ *For a moment Mr Phillips wonders what happened when people became film critics* = Na okamžik se pan Phillips zaobírá tím, co se přihodilo, když se lidé stali filmovými kritiky. (Lanchester 2001:24) Zde je vyjádřen význam podmínkový, spojku je možno nahradit alternativním *in case that* → *For a moment Mr Phillips wonders what happened when people became film critics* = Na okamžik se pan Phillips zaobírá tím, co se stalo v případě, že se lidé stali filmovými kritiky. Ale ani časový význam nelze zcela vyloučit, protože nahradíme-li *when* spojkou *after* → *For a moment Mr Phillips wonders what happened after people became film critics* = Na okamžik se pan Phillips zaobírá tím, co se stalo poté co se lidé stali filmovými kritiky – význam není narušen nijak výrazně. Důvodem je, jak bylo uvedeno v kapitole 4.2 v teoretické části této práce, že *when*, *whenever* a *after* v sobě kombinují výraz následnosti, příčiny a podmínky.

→ *The area received another shot in the arm four years ago when Zaragoza was chosen to host the 2008 International Exposition* = Tato oblast obdržela další vzpruhu před čtyřmi lety, když byla Zaragoza vybrána, aby v roce 2008 pořádala mezinárodní výstavu. (IHT,Nov4,2008:12) Zde se jedná o význam příčinný spojku lze nahradit alternativním *because* → *The area received another shot in the arm four years ago because Zaragoza was chosen to host the 2008 International Exposition* = Tato oblast obdržela další vzpruhu před čtyřmi lety, protože byla Zaragoza vybrána, aby v roce 2008 pořádala mezinárodní výstavu. Nicméně spojení s *when* je elegantnější, neboť v sobě ukrývá i význam následnosti dějů a se stejným významem je možno nahradit *when* opět pomocí *after* → *The area received another shot in the arm four years ago after Zaragoza was chosen to host the 2008 International Exposition* = Tato oblast obdržela další vzpruhu před čtyřmi lety, poté co byla Zaragoza vybrána, aby v roce 2008 pořádala mezinárodní výstavu. Kombinace časového a jiného významu spojky *when* je poměrně častá, nejčastější v případě publicistiky, viz graf 1.10.

Graf 1.10

2.1.8 Whenever

Užití této časové spojky je naprosto minimální. V rámci sebraných příkladů se vyskytla pouze v beletrii a v odborné literatuře, přičemž sebraných vzorků nebylo ani dvacet:

→ *Whenever Mamma caught her squirming on her chair she dosed her with senna..* = Kdykoli ji maminka přistihla vrtět se na židli, dávkovala ji senem ... (Bainbridge 2002:61)

→ *Mr Phillips mood lifts slightly whenever he sees that the coast is clear* = Nálada pana Philipse lehce stoupne, kdykoli vidí, že pobřeží je čisté. (Lanchester 2001:35)

→ *It is as if idea of this kind of suicide presses in on him whenever he stands in a high place* = Je to jakoby jej myšlenka na tento typ sebevraždy prostupovala kdykoli stojí někde vysoko. (Lanchester 2001:78)

Další dvě věty jsou čistě časové s náznakem opakování.

→ *The first thing he does whenever he enters a lift is to check that there is an escape hatch overhead...* = První věc, kterou udělá, kdykoli vstupuje do výtahu, je kontrola, že nad hlavou je únikový poklop. (Lanchester 2001:237)

→ *..whenever the Count looked at her, she laughed, high and shrill..* = ...kdykoli se na ni hrabě podíval, smála se vysoce a zvonivě... (Bainbridge 2002:175)

V případě → *Whenever the officers of the rearguard turned around, they would espy one or two Cossacks peeping from behind a tree or a bank..* = Kdykoli by se důstojníci ze zadního voje otočili, spatřili by jednoho nebo dva Kozáky vykukující zpoza stromu nebo břehu... (Haythornthwaite 2001:81) se jedná o kombinaci významu podmínky a času.

2.1.9 While

Spojka užívaná primárně k vyjádření dvou souběžně probíhajících dějů. *While* vyžaduje, aby děj jím uvozené VV nebyl trváním kratší než děj VH. V rámci gramatiky se studenti často učí, že po této spojce následuje průběhový čas, není tomu tak vždy. Pokud je ve větě užito atelické sloveso, které samo o sobě naznačuje trvání, je možno použít také čas prostý.

Typy použití časových tvarů pro vyjádření dějů:

a) děj VH vyjádřen prostým tvarem, děj VV tvarem průběhovým

→ *While Thrall and Baretti were showing the visitor the complexities of the Brewhouse, Harry ran in with the news that one of the ships in the river was on fire* (Bainbridge 2002:175)

→ *A majority of Americans now live in big metropolitan areas, but while visiting a small town in North Carolina, Palin described it as one of the “pro-America” parts of the nation* (IHt,Nov4,2008:9)

b) děj VH vyjádřen průběhovým tvarem, děj VV prostým

→ *Mr Phillips is kissing his secretary Karen on the cheek while the telephone rings* (Lanchester 2001:5)

c) děj VH i VV vyjádřeny průběhovými tvary

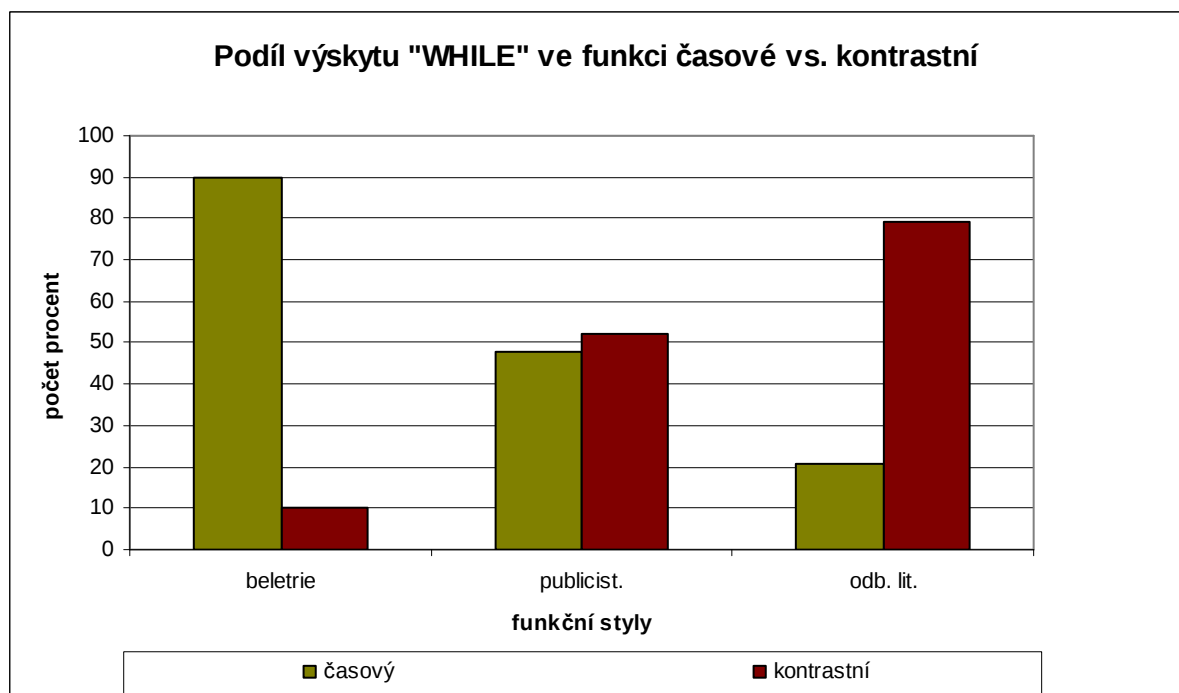
→ *One of the men standing looking at the peacocks is another jogger who is holding on to the wire fence and doing stretching exercises while making short puffing exhalations* (Lanchester 2001:58)

d) děj VH i VV vyjádřeny prostými tvary

→ *One stifling Sunday in summer his wife had given him the child to hold while she went to beg food from neighbour* (Bainbridge 2002:165)

→ *A disabled pensioner got a parking ticket for leaving his car outside the hospital while he was inside being treated for a suspected heart attack* (WT, Oct18-24, 2006:6)

V rámci sebraných materiálů lze konstatovat, že zatímco beletrie využívá *while* především pro jeho časový význam, v rámci publicistiky je užití obou významů téměř vyrovnané, přičemž převažuje kontrast a v odborné literatuře je tato spojka užita spíše pro svůj srovnávací kontrastní význam, viz graf 1.11.

Graf 1.11

V materiálech se vyskytly některé příklady, které nelze striktně zařadit k jednomu či druhému typu významu, neboť *while* v sobě oba významy kombinuje:

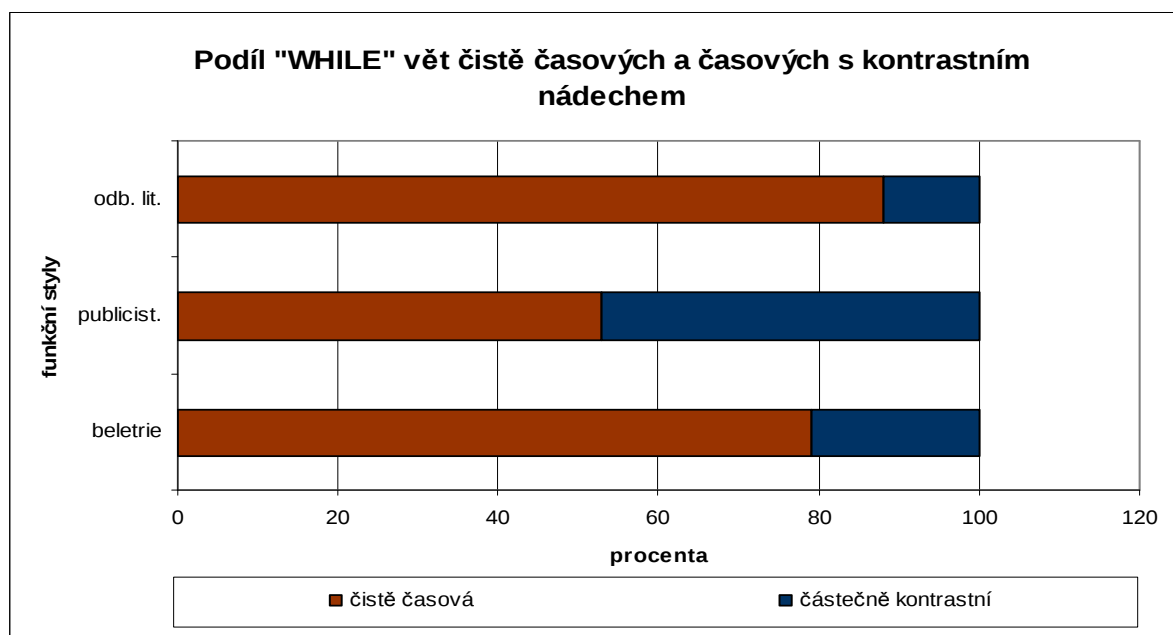
→ *Johnson retorted that while Birmingham worked with its hands, Lichfield folk used their brains* = Johnson namítl, že zatímco Birmingham pracoval rukama, Lichfieldský lid používal své mozky. (Bainbridge 2001:117) Tato věta je sporná, je patrné, že ačkoli oba děje probíhaly zároveň, význam kontrastu je zde mnohem podstatnější. Když *while* nahradíme spojkou *when*, dojde ke ztrátě původního významu věty, ale nahradíme-li tuto spojkou například spojkou *whereas*, funkce věty zůstane nedotčena. → srov. *Johnson retorted that whereas Birmingham worked with its hands, Lichfield folk used their brains* = Johnson namítl, že

zatímco Birmingham pracoval rukama, Lichfieldský lid používal své mozky – tato věta má stejný význam jako věta původní, pouze ztrácí nádech časového vyjádření současnosti. *X Johnson retorted that when Birmingham worked with its hands, Lichfield folk used their brains* = Johnson namítl, že když Birmingham pracoval rukama, Lichfieldský lid použil své mozky. Tuto větu bychom si mohli vyložit spíše jako následnou spolupráci, jedni věc vymysleli, druhí vyrobili, ale tím je posunut původní význam věty. Naopak při větě → *Peter retorted that while dad roasted meat, mum peeled potatoes* = Petr namítl, že zatímco tatínek smažil maso, maminka okrájela brambory – nikdo nepochybuje o to, že činnosti probíhaly současně a přitom kontrastní nádech bychom zde nehledali.

→ *The shorter .. of the two is pointing repeatedly at the other's coach, then at himself, then downwards at the road, while the other man energetically shakes his head and keeps loudly repeating the same word* = Menší z těch obou opakovaně ukazuje na vůz toho druhého, pak na sebe, pak dolů na silnici, zatímco druhý muž energicky vrtí hlavou a stále hlasitě opakuje stejné slovo. (Lanchester 2002:128) V rámci příběhu se jedná o situaci, kdy je chodec málem sražen autem toho druhého, zatímco se rozčiluje, že se mu mohlo něco stát, řidič naopak dává vinu chodci, tudíž je jasné, že současně probíhající děje jsou zároveň dány do kontrastu.

Co se týká oblasti beletrie, je podíl těchto sporných vět poměrně nízký, v rámci odborné literatury je zcela zanedbatelný, oproti tomu v rámci publicistiky, tvoří sporné věty téměř polovinu z celkového počtu T-V, viz graf 1.12. Především se jedná o věty, popisující změny:

→ *Shares of Commerzbank rose 38 cent or 4.5 percent, to close at €8.90 in Frankfurt, while shares of Société Générale climbed 16 cents or 0.4 percent, to close at €42.33 in Paris* = Akcie Commerzbank vzrostly o 38 centů nebo 4,5 procenta, a skončily na € 8.90 ve Frankfurtu, zatímco akcie Société Générale vylezly o 16 centů, nebo 0,4 procenta, a skončily na € 42.33 v Paříži. Akcie jsou sice srovnávány, nicméně jejich růst probíhal zároveň.

Graf 1.12

2.2 Spojky složené

2.2.1 As long as

Užití této složené spojky je spore a obvykle s sebou nese přímý či skrytý význam podmínky:

→ *Under the mortgage – relief program, unemployed homeowners and some retirees could postpone payment of half their monthly bill for two years starting in January – as long as the amount deferred each month was no more than €500, or \$ 633* = Podle hypotečního odlehčovacího programu, by mohli nezaměstnaní majitelé domů a někteří důchodci odsunout polovinu měsíční splátky až na dva roky počínaje lednem – pokud by částka odložená každý měsíc nebyla vyšší než €500 nebo \$633 (IHT,Nov4,2008:12) věta čistě podmínková, lze nahradit například spojkou *in case that* → *Under the mortgage – relief program, unemployed homeowners and some retirees could postpone payment of half their monthly bill for two years starting in January – in case that the amount deferred each month was no more than €500, or \$ 633* = Podle hypotečního odlehčovacího programu, by mohli nezaměstnaní majitelé domů a někteří důchodci odsunout polovinu měsíční splátky až na dva roky počínaje lednem – v případě že by částka odložená každý měsíc nebyla vyšší než €500 nebo \$633.

→ *Generally though, dengue is considered treatable so long as patients are brought to the hospital on time and the disease is properly diagnosed* = Obecně však, je horečka dengue považována za léčitelnou, pokud jsou pacienti včas přivedeni do nemocnice a onemocnění je správně diagnostikováno (IHT,Nov4,2008:2) taktéž podmínková věta

→ *He adds that minor changes in ranking from year to year aren't that important and that a small move up or down doesn't change the overall image of a top school as long as the brand position is maintained* = Dodává, že drobné změny v pozici rok od roku nejsou důležité a že malý pohyb nahoru a dolů nemění celkový obraz nejlepší školy dokud se udržuje její špičkové umístění. (IHT,Nov4,2008:15)

2.2.2 As soon as

Obecně je používána spíše ve spojení s adverbii. Mnoho příkladů obsahovalo spojení *as soon as possible*, tedy ne VV. Pouze následující výjimky lze klasifikovat jako T-V:

→ *It is y intention to take her to Streatham as soon as the business with the bank is settled* = Mým záměrem je vzít ji do Streathamu jakmile bude obchod s bankou uzavřen. (Bainbridge 2002:62)

→ *Deformities of the spine in such numbers, she reasoned were to be explained by the French habit of putting children into stays as soon as they could stand upright* = Deformity páteře v takovém počtu, jak uvedla jsou vysvětleny francouzským zvykem dávat děti do hlídání, jakmile uměly stát vzpřímeně (Bainbridge 2002:155)

→ *As soon as he stops walking he becomes conscious of a light breeze* = Jakmile zastaví, zaregistruje lehký vánek. (Lanchester 2001:62)

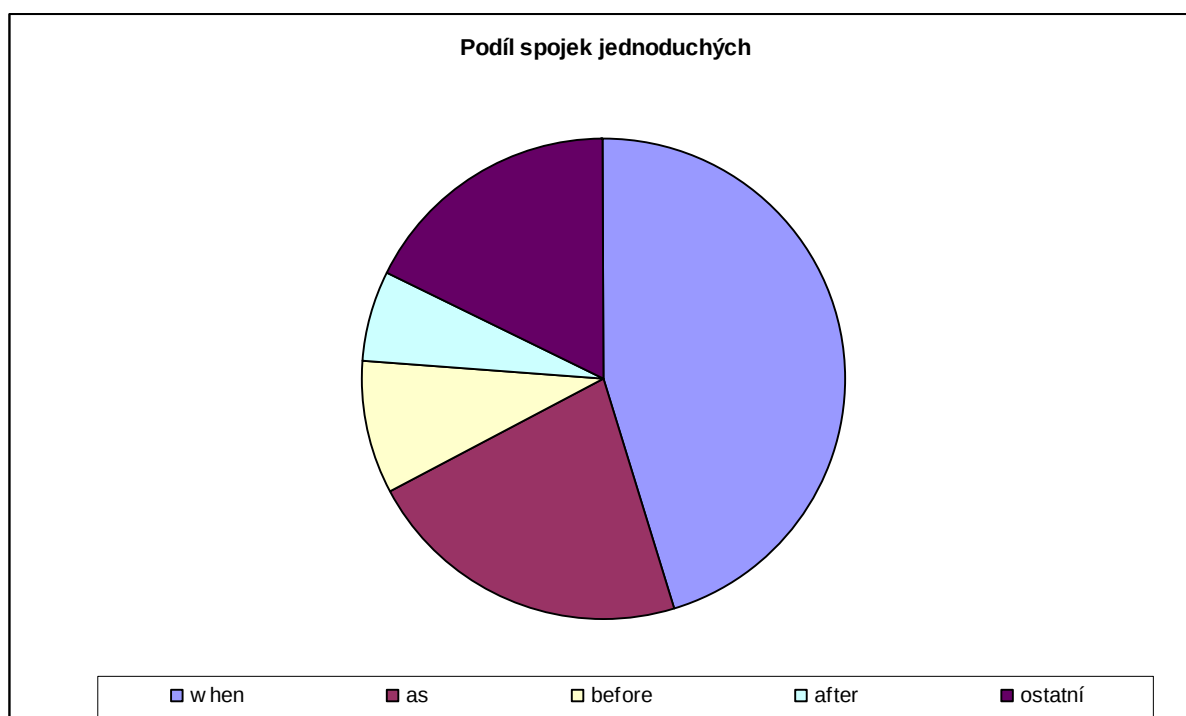
→ *But as soon as he saw Martin he felt that it wouldn't be possible, not so much because of the admission of weakness on his on part that would be involved, but because Martin in some hard to define but real way would not be strong enough to bear the news* = Ale jakmile uviděl Martina pocítil, že to nebude možné, ani ne tak kvůli přijetí slabosti z jeho strany, která by byla zahrnuta, ale protože Martin nějakým těžko definovatelným, ale skutečným způsobem, by nebyl dost silný snést tu novinu. (Lanchester 2001:141)

Závěrem této kapitoly lze konstatovat, že jednoduché spojky uvozují většinu T-V, přičemž z nich nejčastější jsou *when*, *as*, *after* a *before*. Oproti tomu spojky složené se vyskytují ve funkci spojek jen výjimečně, častěji jako adverbiální specifikace. V rámci zkoumaných materiálů nebylo nalezeno větší množství substantivních spojení typu *by the time (that)*, tudíž nebylo možno porovnat také tyto případy. Jediné nalezené exempláře byly věty obsahující *at the moment (when)* přičemž na nich nebylo shledáno výjimečného použití a tvořili naprosto zanedbatelné procento z celkových materiálů.

3. Četnost výskytu spojek s ohledem na jednotlivé funkční styly

3.1 Beletrie

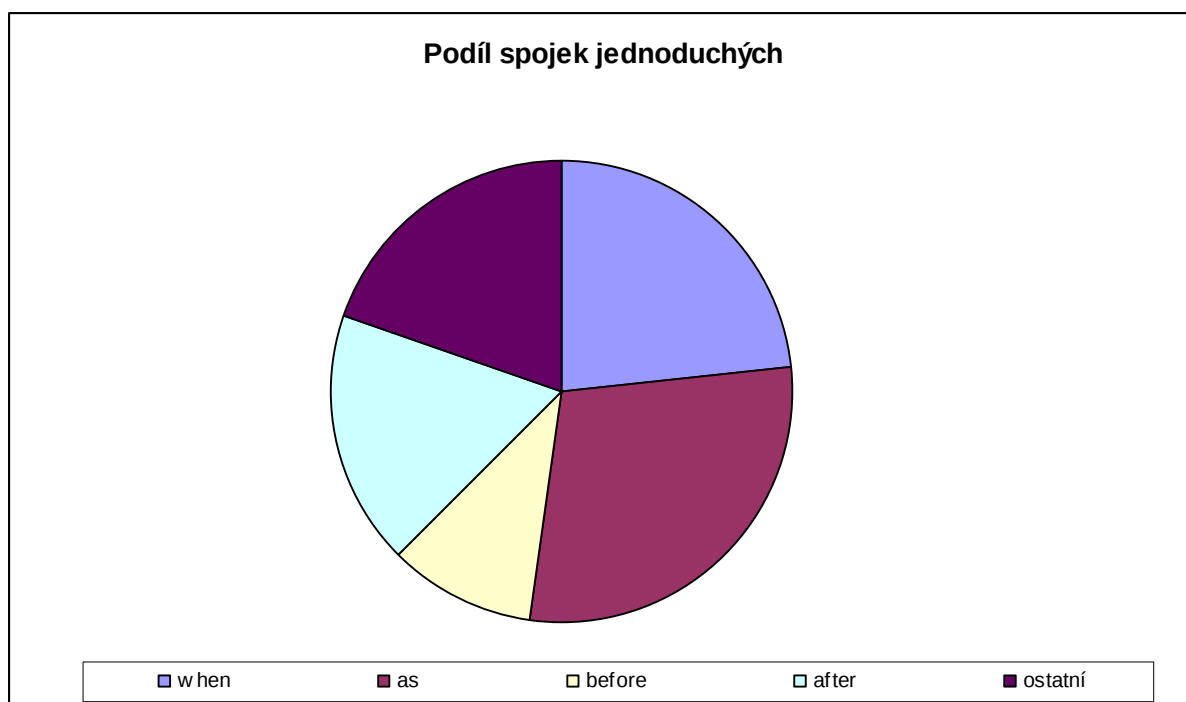
Beletrie jako funkční žánr užívá nejčastěji spojky *when* a *as*. V rámci sebraných příkladů tvoří jednoduché spojky 96% z celkového počtu, přičemž téměř 58 % z celkového počtu tvoří právě *when* a *as*. Při rozlišení těchto dvou pak *when* je častější, viz graf 2.1.

Graf 2.1

3.2 Publicistika

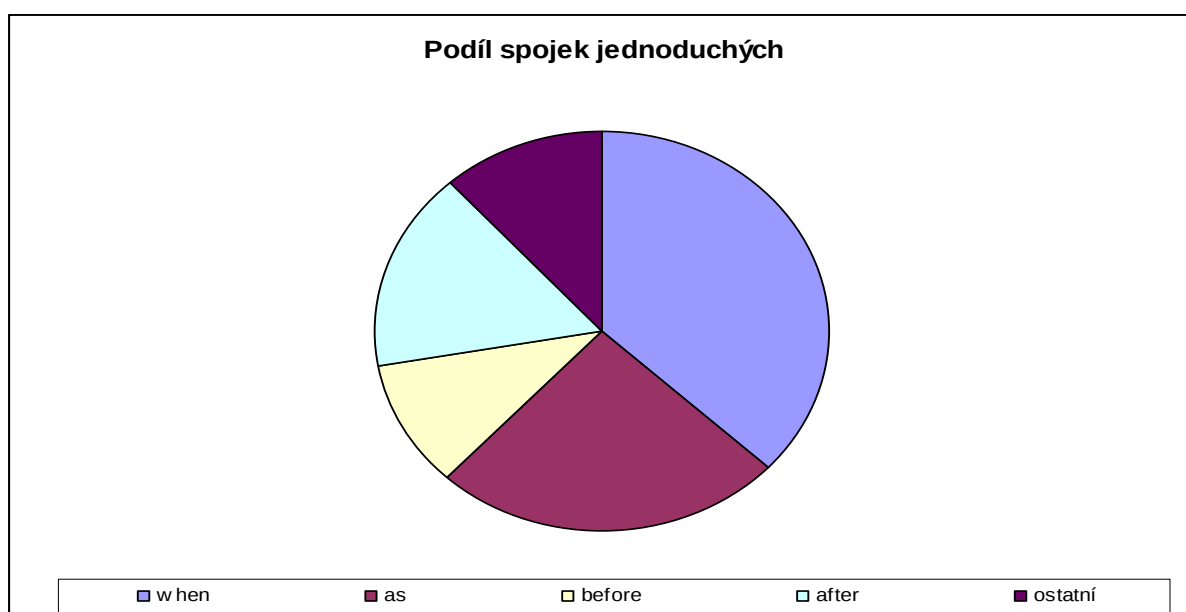
Stejně tak v rámci publicistiky převládají spojky jednoduché. Co se týká *when* a *as*, publicistika oproti beletrii dává přednost spojce *as*, viz graf 2.2.

Graf 2.2

3.3 Odborná literatura

V rámci odborné literatury, lze konstatovat, že výsledná data jsou v podstatě podobná předchozím, viz graf 2.3

Graf 2.3

Závěr:

Vedlejší věty časové jsou aktuálním tématem pro lingvistiku. Prozatím nebylo vytvořeno větší dílo v českém jazyce zabývající se touto problematikou. Při čerpání dat pro teoretickou část této práce tak bylo nutno vycházet především z velkých anglických gramatik, přičemž k tomu dále náležela dvě díla, z nichž jedno se zabývá čistě větami časovými, oproti tomu druhé bylo zaměřeno na různé typy vedlejších vět uvozených spojkou *when*.

Základním problémem časových vět je široký význam některých spojek. Tato práce si vytkla za cíl najít typy vět, v nichž význam časový se nějakým způsobem překrývá s významem dalším, nejčastěji příčinným a podmínkovým. Bylo poukázáno, že spojky typu *when*, *whenever*, *while*, *as*,... mohou v sobě skrývat více významů najednou a znesnadnit tak striktní zařazení do příslušné kategorie VV. V případě, že byl nalezen takový příklad, pokusila jsem se teorii podložit záměnou spojek patřících do téže kategorie VV, ve většině příkladů bylo prokázáno, že má-li spojka skutečně širší význam, nelze jej jen tak opominout. V anglickém jazyce, stejně jako v českém tak existuje jistý mimovaný prostor, v němž se prolínají různé významy. Jako příklad v češtině může sloužit spojka zatímco, stejně jako v angličtině má v sobě totiž kombinaci časového a příčinného významu a pouze z kontextu někdy rozlišíme, který význam je ten správný.

Dalším cílem práce bylo poukázat na formy T-V a na preference časů. Praktická část práce poukázala na to, že například při užití spojky, která má jasně daný sémantický význam, který zařazuje děj do dějové linie, mlže přesto dojít k užití specifického času např. pro zdůraznění dokončenosti děje.

V rámci průzkumu tří oblastí funkčních stylů psaného jazyka a to beletrie, publicistiky a odborné literatury se ukázalo, že zatímco například beletrie užívá často spojky *when*, publicistika oproti tomu upřednostňuje *as*. Dále se ukázalo, že spojky *before* a *after* jsou velmi často použity jako předložky k větám nonfinitních. Ukázalo se, že zatímco beletrie a odborná literatura častěji uvádí spojku *before*, publicistika má širší užití pro *after*. Dalším prokázaným faktem je, že spojky jednoduché typu *when*, *after*, *while*,... výrazně převyšují spojky složené jako jsou *as long as*, *as soon as*,...

Hlavním cílem této diplomové práce bylo upozornit na odchylky v užívání časových vět v souvislosti s překrýváním se jednotlivých typů VV, což bylo v praktické části skutečně zaznamenáno.

Summary:

This diploma thesis concentrates on using of temporal clauses in present written English. Time clauses are used very often, because their work is to specify the action of the main clause by using some subordinate clause. Temporal system in English is very different from one in Czech language, but the main temporal lines are same – present, future and past. While Czech language uses aspect to show perfectiveness, English has continuous and simple verb forms. Whereas Czech has only one past, English has past before past for which it uses past perfect tense. When the Czech speaker wants to say something in English, he is surprised by large scale of tenses he has to use because in Czech it is easier; you can use lexical means to express past before past, but it is still the same form of the verb, whereas in English it is more complicated.

The main aim of this thesis is to show the scale of conjunctions used in time clauses and their semantic or lexical limitations of using with different tense forms. The thesis deals with various meanings of these conjunctions not only temporal, because it wants to point out the difficultness of classification of such clauses. Sometimes the conjunction has strictly temporal meaning, but it can happen that meanings overlap and the clause can be understood in both meanings. It was proven that conjunctions like *when*, *whenever* and *after* can imply not only time of the action but also condition or reason. The same it is with *as*. → *Entering her daughter's room to make sure she was being dressed as instructed, she grew aggravated and alarmed at the child's constant squirming and scratching as she suffered the maid to brush her hair* this example illustrates that *as* can be temporal on one hand and reason. → *Johnson retorted that while Birmingham worked with its hands, Lichfield folk used their brains*. If we substitute conjunction *while* with another temporal conjunction e.g. *when* the sentence sounds different → *Johnson retorted that when Birmingham worked with its hands, Lichfield folk used their brains*; but if we do the same with conjunction *whereas*, the meaning is very similar → *Johnson retorted that whereas Birmingham worked with its hands, Lichfield folk used their brains*. This shows us, that *while* is more contrast than time in this sentence.

Another aim of the work was to find out if there are some stylistic preferences of various temporal conjunctions. And it was proved, that while fiction prefers conjunction *when*, news use more often *as*. The research also showed that *after* and *before* are very often used as time prepositions that conjunctions, because they are followed by non-finite clauses where the –ing form is usually classified as gerund, so the word belongs to prepositions.

The main origins for the theoretical part of this thesis were English grammar books like Quirk (1985), Huddleston (2002) etc. Two specific publications focused strictly on time clauses and when clauses were also used. During the research I found, that in Bieber (1999) there are also done some statistics of temporal conjunctions and I have to say, that my findings from practical part are not so different from these. But it needs to be said that while Bieber made occurrences per million words, this thesis is based on the number of clauses, not words.

The examples for the practical part of the thesis were written materials from three different styles (fiction, news and academic prose). The sources were chosen so as to be published in last ten years and written by native English speakers. There were used two examples of each style and for statistics the findings were averaged. The research also proved, that time clauses use mostly single conjunctions like *when*, *whenever*, *before*, *etc.*

Seznam literatury:

- Biber, D., and S. Johansson, G. Leech, S. Conrad, E. Finegan (1999). *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman.
- Declerck, R. (1997) *When-Clauses and Temporal Structure (Routledge Studies in Germanic Linguistics)*. London: Routledge.
- Dušková, L. (1988) *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha: Academia.
- Edgren, E. (1971) *Temporal Clauses in English*, Uppsala: Almqvist and Wiksell.
- Huddleston, R., Pullum, G. K. et al. (2002) *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Quirk, R., et al. (1985) *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman

Prameny pro výzkum:

- Lanchester, J. (2001) *Mr Phillips*. London: Faber and Faber.
- Bainbridge, B. (2002) *According to Queeney*. London: Abacus.
- International Herald Tribune, Tuesday, November 4, 2008.
- Weekly telegraph, Wednesday, October 18 – Tuesday, October 24, 2006.
- Haythornthwaite, P.H. (2001) *Napoleonic weapons and warfare. Napoleonic Cavalry*. London: Cassel&co.
- Haythornthwaite, P.H. (2001) *Napoleonic weapons and warfare. Napoleonic Infantry*. London: Cassel&co.